

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK POLITOLOGIJA

IZVRŠNA VLAST U PREDSJEDNIČKIM POLITIČKIM SISTEMIMA

-Magistarski rad-

Kandidatkinja
Šejla Kršić
Broj indexa: 152/II-UPD

Mentor
Prof. dr. Elmir Sadiković

Sarajevo, Januar, 2023. godine

**FAKULTET
POLITIČKIH
NAUKA**
UNIVERZITET U SARAJEVU
MCMXLIX

ODSJEK POLITICOLOGIJA

**IZVRŠNA VLAST U PREDSJEDNIČKIM POLITIČKIM
SISTEMIMA**

-Magistarski rad –

Kandidatkinja
Šejla Kršić
Broj indexa: 152/II-UPD

Mentor
Prof. dr. Elmir Sadiković

Sarajevo, Januar, 2023. godine

Sadržaj

UVOD	1
TEORIJSKO- METODOLOŠKI UVID	2
1. Problem istraživanja	2
2. Predmet istraživanja	2
3. Ciljevi istraživanja.....	3
3.1 Društveni cilj istraživanja	3
3.2 Naučni cilj istraživanja.....	3
4. Generalna hipoteza	3
4.1 Posebna hipoteza.....	3
5. Metode istraživanja	4
5.1 Metoda analize	4
5.2 Komparativna metoda	4
6. Problemsko pitanje	4
I DIO: IZVRŠNA VLAST	5
1. Ideja podijele političke vlasti	5
2. Podjela vlasti	8
3. Izvršna vlast.....	8
3.1 Šta je izvršna vlast.....	9
3.2 Politička izvršna vlast	10
3.3 Funkcije izvršne vlasti	12
1. Provedba zakona.....	12
3.4 Tipovi izvršne vlasti.....	15
3.4.1 Nominalni/nazivni i stvarni rukovoditelji.....	15
3.4.2 Nasljedni i izabrani rukovoditelj	16
3.4.3 Pojedinačni i višestruki rukovoditelj	16
3.4.4 Parlamentarna i predsjednička izvršna vlast	16
II DIO: KLASIFIKACIJA POLITIČKIH SISTEMA	1
4. Podjela političkih sistema.....	1
4.1 Pojam političkog sistema	1
4.2 Karakteristike političkog sistema.....	3
4.2.1 Upotreba ili prijetnja korištenjem pravne sile	3

4.2.2	Interakcije	3
4.2.3	Međuzavisnost dijelova	4
4.2.4	Sveobuhvatnost.....	4
4.2.5	Promjena granice	4
5.	Predsjednički politički sistem.....	5
5.1	Odlike predsjedničkog političkog sistema	6
5.2	Karakteristike predsjedničkog oblika vlade	7
5.3	Prednosti i nedostaci predsjedničkog političkog sistema.....	8
5.3.1	Prednosti	8
5.3.2	Nedostaci	8
III DIO: KOMPARACIJA		1
6.	Komparacija politika	1
7.	Kako poredimo	5
IV DIO: POLITIČKI SISTEMI DRŽAVA (SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE, REPUBLIKA TURSKA, FRANCUSKA I RUSKA FEDERACIJA)		1
8.	Politički sistem Sjedinjenih Američkih Država	1
8.1	Ustavni sistem.....	1
8.2	Federalizam.....	2
8.3	Podjela vlasti	3
8.4	Sudska kontrola ustavnosti.....	4
8.5	Postupak kreiranja politika u Americi	4
8.6	Politička izvšna vlast u Sjedinjenim Džavam	5
9.	Politički sistem Republike Turske.....	7
9.1	Ustav Republike Turske iz 1982 godine	8
9.2	Vlada Republike Turske.....	10
9.2.1	Zakonodavna vlast	10
9.2.2	Izvršna vlast	11
9.2.3	Sudska vlast	12
10.	Politički sistem Rusije	14
10.1	Državno uredenje Ruske Federacije	14
10.2	Ustav Ruske Federacije.....	15
10.3	Struktura Ustava.....	15
10.4	Predsjednik Ruska Federacije	16
10.5	Federalna skupština	17
10.6	Vlada Ruske Federacije	19

10.7 Sudska grana vlasti.....	19
10.8 Odnos izvršne i zakonodavne vlasti.....	21
11. Politički sistem Francuske	22
11.1 Ustavne značajke savremenog francuskog sistema	22
11.2 Predsjednik republike i Vlada	22
11.3 Parlament	25
11.4 Izvršna vlast	25
11.5 Zakonodavna vlast	27
11.6 Sudstvo.....	28
11.7 Politička izvršna vlast u Francuskoj.....	29
12. Politički sistem Bosne i Hercegovine	29
12.2. Zakonodavna vlast	31
12.3. Izvršna vlast	32
12.4. Sudska vlast	33
12.5. Nadležnosti i odnosi između institucija Bosne i Hercegovine i entiteta	34
12.5.1. . Nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine	34
12.5.2. Nadležnosti entiteta	35
12.5.3. Pravni poredak i nadležnosti institucija	36
12.5.4. Koordinacija.....	36
12.5.5. Dodatne nadležnosti	36
IV DIO: IZVRŠNA VLAST U PREDSJEDNIČKIM POLITIČKIM SISTEMIMA SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVA I REPUBLIKE TURSKE I RUSKE FEDERACIJE I FRANCUSKE (SLIČNOSTI I RAZLIKE).....	38
13. Sličnosti i razlike komparacije Sjedinjenih Američkih Država i Republike Turske .	38
14. Sličnosti i razlike komparacije Ruske Federacije i Francuske	38
ZAKLJUČAK	40
LITERATURA.....	42

UVOD

Ovaj rad će se bazirati na istraživanju izvršne vlasti u predsjedničkim političkim sistemima, odnosno načinom na koji izvršna vlast funkcioniše, koji su njeni osnovni zadaci, kako djeluje u svom radu, ko može biti izvršna vlast i na koji način se bira. Rad će se također baviti i predsjedničkim političkim sistemom njegovim osnovnim karakteristikama i oblicima u različitim državama koje imaju predsjednički politički sistem, a da bi uvidjeli različitosti napraviti ćemo komparaciju između Sjedinjenih Američkih Država kao kolijevke demokratije i predsjedničkog političkog sistema i Turske kao države koja ima dugu historijsku pozadinu te Francuske i Rusije. Kroz rad su opisani politički sistemi navđenih država sa fokusom na izvršnu vlast. Dalje ćemo napraviti teorijsko - metodološki okvir unutar kojeg ćemo formirati hipoteze, postaviti problemsko pitanje, te odrediti društveni i naučni cilj istraživanja ovog rada. Problemsko pitanje ovog rada odnosit će se na rad izvršne vlasti u zemljama koje se kompariraju, osnosno da li izvršna vlast u svim zemljama funkcioniše na isti način. Naučni cilj istraživanja nalazi se u srži prikaza teme, a s obzirom da ovo nije naučni, već samo istraživački rad rađena je analiza relevantnih izvora za ovu temu, te uspješno sklapanje i povezivanje postojećih istraženih činjenica. Sam predmet istraživanja i ono na čemu će biti fokus jeste izvršna vlast, kao centralna tema rada, u predsjedničkim političkim sistemima, a samu temu ćemo objasniti kroz nekoliko poglavlja te definisanjem ključnih pojmova kao osnova za razumijevanje teme. Osnovna poglavila kroz koja ćemo objasniti samu temu tiču se podjele političkih sistema, predsedničkih političkih sistema, podjelom vlasti, izvršnom vlašću koji će nam pomoći da razumijemo samu temu i ono što ona predstavlja.

Prema strukturi rada, pored uvoda i zaključka, rad ima tri dijela, prvi dio odnosi se na izvršnu vlast i njene karakteristike, drugi dio će se odnositi na predsjedničke političke sisteme njegove odlike i karakteristike, dok se treći dio odnosi na komparaciju navedenih država, politički sistem Bosne i Hercegovine i zaključci izvedeni iz navedene komparacije.

TEORIJSKO- METODOLOŠKI UVID

Unutar teorijsko-metodološkog okvira određen je predmet i problem istraživanja, formirane su hipoteze, postavljeno problemsko pitanje, određen društveni i naučni cilj istraživanja, navedene su metode koje su korištene za prikupljanje podataka koji su vezani za ovu temu.

1. Problem istraživanja

Problem istraživanja baziran je na istraživanju izvršne vlasti u predsjedničkom političkom sistemu, odnosno načinom na koji izvršna vlast funkcioniše, koji su njeni osnovni zadaci, kako djeluje u svom radu, te ko može biti izvršna vlast. Rad će se također baviti i predsjedničkim političkim sistemom, njegovim osnovnim karakteristikama i oblicima u različitim državama koje imaju predsjednički politički sistem, a da bi uvidjeli sličnosti i razlike napraviti ćemo komparaciju država sa predsjedničkim političkim sistemima i vijeti na koji način izvršna vlast u njima funkcioniše.

2. Predmet istraživanja

Predmet ovog istraživanja je izvršna vlast, kao centralna tema rada, u predsjedničkom političkom sistemu, a samu temu ćemo objasniti kroz nekoliko poglavlja te definisanjem ključnih pojmoveva za razumijevanje same teme. Osnovna poglavila kroz koja ćemo objasniti samu temu tiču se podjele političkih sistema, predsedničkim političkim sistemom, podjelom vlasti, izvršnom vlašću koji će nam pomoći da razumijemo samu temu i ono što ona predstavlja, a prema strukturi rada, pored uvoda, zaključka i teorijsko-metodoškog uvida, rad će imati tri dijela, prvi dio odnosit će se na izvršnu vlast i njene karakteristike, drugi dio će se odnositi na predsjedničke političke sisteme njegove odlike i karakteristike, dok će se treći dio odnositi na komparaciju navedenih država i zaključke koji će proizići iz navedene komparacije, a sam rad će imati tri dijela, prvi dio odnosit će se na izvršnu vlast i njene karakteristike, drugi dio će se odnositi na predsjedničke političke sisteme njegove odlike i karakteristike, dok će se treći dio odnositi na komparaciju navedenih država i zaključke koji će proizići iz navedene komparacije.

3. Ciljevi istraživanja

3.1 Društveni cilj istraživanja

Društveni cilj istraživanja baziran je na činjenici da je društvo u središtu politike, da politika iz njega proizilazi, da je društvo glavni akter kreiranja same politike, te da snosi posljedice i odgovornosti i na kraju, njime se vlada. Društvo je to koje snosi odgovornost za svoje izbore i snosi posljedice koje slijede poslije izbora, a politika je ta koja upravlja društvom i ponašanjem društva u cjelini.

3.2 Naučni cilj istraživanja

Naučni cilj istraživanja jeste da se na jednostavniji i koncizniji način kroz predstavljanje istraživanja iz relevantne literature, da uvid u samu izvršnu vlast, njen rad i funkcionisanje, a kroz komparaciju različitih država koje su u radu navedene uvidjeti sličnosti i razlike u radu i djelovanju izvršne vlasti.

4. Generalna hipoteza

Fiksirani mandati izvršne i zakonodavne vlasti čine predsjedničke političke sisteme stabilnijim u odnosu na parlamentarne.

4.1 Posebna hipoteza

Posebne hipoteze ovog rada su:

1. U državama nekonsolidirane demokratije predsjednički politički sistemi dovode do autoritarizma ili diktature
2. U predsjedničkim političkim sistemima često dolazi do sukoba izvršne i zakonodavne vlasti.

5. Metode istraživanja

Metode koje smo koristili prilikom pisanja ovog rada su metoda analize i komparativna metoda.

5.1 Metoda analize

Metoda analize je metoda pomoću koje ćemo otkriti strukturu izvršne vlasti predsjedničkog političkog sistema.

5.2 Komparativna metoda

Komparativna metoda je metoda pomoću koje ćemo doći do podataka nastalih komparacijom političkog sistema Sjedinjenih Američkih Država i Republike Turske, te komparacijom političkog sistema Francuske i Ruske Federacije, koja će nam dati uvid u sličnosti i razlike izvršne vlasti u predsjedničkim političkim sistemima država koje će se komparirati u radu.

6. Problemko pitanje

Problemko pitanje ovog rada odnosiće se na rad izvršne vlasti u zemljama koje se kompariraju, a to su Sjedinjene Američke Države i Republika Turska i Francuska i Ruska Federacija. Problemko pitanje je postavljano na sljedeći način a ono glasi: „*Da li izvršna vlast u svim državama funkcioniše na isti način?*

I DIO: IZVRŠNA VLAST

1. Ideja podjele političke vlasti

Podjela vlasti ima korijen u antičkoj ideji mješovite vlade. Takav model je prvo razvijen u antičkoj Grčkoj. Osnovna definicija podjele vlasti jeste ideja da vlada najbolje funkcioniše kada njene vlasti nisu skoncentrisane u jednom autoritetu, već su podjeljene na različite grane. Potom se ukazuje na činjenicu da je francuski filozof Monteske artikulisao osnove doktrine podjele vlasti kao rezultat njegove posjete Engleskoj 1729-1731. U svom Duhu zakona (1748), Monteske je naglasio da je engleska sloboda zaštićena institucionalnom organizacijom. Opisao je podjelu političke vlasti na izvršnu, zakonodavnu i sudsku. Ovaj model je utemeljio na britanskom ustavnom sistemu u kome je uočio podjelu vlasti između monarha, parlamenta i sudstva.¹

Podjela vlasti predstavlja političku doktrinu koja počiva na ideji "da vlast može da se oslabi u samom svom izvoru i razbije tako da jedan dio ograničava drugi, a da pri tom cejlokupna vlast bude ograničena i strogo definisana kako ne bi zadirala u sferu individualne i društvene slobode"². Ideja o uvođenju načela podjele vlasti u organizaciju države i državnih funkcija dugo je sazrijevala. Još se u antičkoj političkoj misli Platona, Aristotela i Polibija mogu naći njeni začeci "u obliku ideje mješovite vlade i unutrašnje ravnoteže državne vlasti"³. Ipak, uočljivi nagovještaji načela podjele vlasti javljaju se u engleskoj političkoj misli početkom XVIII vijeka.

Osnovni razlozi koji su uslovili pojavu načela podjele vlasti mogu se podeliti na: političke i pravne, odnosno, razloge političke i pravne prirode. Prvobitni uzrok podjele vlasti bila je činjenica tehničke nemogućnosti da jedno lice ili državni organ uspešno obavlja sve državne poslove. To je uslovilo potrebu za većim brojem državnih organa koji će te poslove vršiti. Dakle, ideja podjele vlasti zasnivala se historijski najprije na tehničkom razlogu. Međutim, nisu samo tehnički razlozi uticali na pojavu ovog načela. Na njegovo formiranje uticali su i politički razlozi. Bila je to potreba zaštite lične slobode građana od svemoći i zloupotreba centralizovane državne vlasti koja se javila pri kraju apsolutizma. Odvajanjem zakonodavnih

¹ Doc. dr Sanja Đurić (2010), „Monteskjeova teorija podele vlasti“, Banja Luka, Univerzitet za poslovne studije Banja Luka, str 87

² Čavoški, K., (1981), „Mogućnosti slobode u demokratiji“, Novi Beograd, str 184

³ Isto 1

od upravnih i sudskih organa, omogućava se da egzekutiva i sudstvo prilikom primjene zakona postupaju nepristrasno i bez predrasuda, odnosno bez zloupotreba, budući da ne postupaju po svojoj volji, već po unapred od strane zakonodavca utvrđenim pravilima, opštim, obaveznim kako za državne organe tako i za građane. Na taj način se načelo podjele vlasti od jednog tehničkog pojma pretvorilo u pravni pojam i postalo jedno od osnovnih načela konstitucionalne demokratije. Teorijskom uobličavanju ovog načela doprinijeli su filozofi XVII i XVIII vijeka: Džon Lok koji je, u odnosu na svoje prethodnike, postavio nešto jasniju ideju o podjeli vlasti, a posebno Monteskje koji se smatra duhovnim tvorcem načela podjele vlasti. Kao zastupnik ideje vladavine prava, Lok je smatrao da politička vlast mora biti ograničena i podijeljena. Lok je vlast dijelio na zakonodavnu i izvršnu. Zakonodavna vlast donosi zakone, a izvršna obezbjeđuje njihovu primjenu i poštovanje. Zakonodavna vlast, iako najviša, nije arbitrarna, već je ograničena objavljenim i važećim zakonima.⁴ Kako Lok kaže, ona je "u svojim krajnjim granicama, ograničena na zajedničko dobro društva".⁵

Iako je i Lok zaslužan za afirmaciju načela podjele vlasti, rodonačelnikom ovog načela smatra se Monteskje. On je konačno uobliočio doktrinu o podjeli vlasti koja je, kako smo već navela, nastala kao posljedica njegove posjete Engleskoj. Naime, Monteskje je uočio da je sloboda u Engleskoj obezbjeđena institucionalnom organizacijom. Teoriju o podjeli državne vlasti izložio je u svom dijelu „O duhu zakona“, u poznatoj šestoj glavi „O engleskom uređenju“, jedanaeste knjige, koja nosi naziv „O zakonima“ koji oblikuju političku slobodu u njenom odnosu prema uređenju.⁶

Za Monteskjea je pitanje podjele vlasti bilo pitanje političke slobode. Pod političkom slobodom podrazumijeva se spokoj duha koji potiče iz uvjerenosti svakog građanina u vlastitu sigurnost. Stoga je podjelu vlasti smatrao uslovom političke slobode. Po njemu, politička sloboda moguća je samo u umjerenim državama, i u njima samo ukoliko se vlast ne zloupotrebljava. Međutim, svjestan "vječitog iskustva" da je "svaki čovjek koji ima vlast sklon da je zloupotrebi i zloupotrebljava je sve dok ne najde na granice", garanciju slobode građana nalazi u podjeli vlasti.⁷

⁴ Isto 1

⁵ Lok, Dž.,(2002), „Dve rasprave o vlasti“, Beograd, str 304.

⁶ Isto 1

⁷ Monteskje, Š., (2001), „O duhu zakona“, Čačak

Po ocjeni Monteskjea, za onemogućavanje zloupotreba vlasti potrebno je da "rasporedom samih stvari, jedna vlast obuzdava drugu"⁸.

On državnu vlast dijeli na: zakonodavnu, izvršnu i sudsку. Polazi od stava da bi sloboda bila izgubljena ukoliko bi zakonodavna i izvršna vlast bile objedinjene u istoj osobi ili tjelu, kao i ukoliko sudska vlast ne bi bila odvojena od zakonodavne i izvršne. Dolazi do zaključka da bi sloboda bila izgubljena "ako bi isti čovek ili tijelo uglednika, bilo plemića bilo ljudi iz naroda, vršilo pomenute tri vlasti, naime vlast donošenja zakona, vlast izvršavanja javnih odluka i vlast suđenja za zločine ili u sporovima privatnih lica"⁹. Usljed toga se zalaže da sva tri oblika državne vlasti imaju različite nosioce. Tako bi zakonodavnu vlast vršili predstavnici naroda, izvršnu – vladar, a sudska vlast – sudovi¹⁰.

Ulogu zakonodavne vlasti vidi u donošenju zakona i kontroli da li su donjeti zakoni dobro sprovedeni. Podjelu vlasti Monteskje sprovodi i u okviru same zakonodavne vlasti, određujući potrebu diobe zakonodavnog tјela na dva dijela, radi njihovog uzajamnog sputavanja. S tim u vezi je i razlikovanje moći odlučivanja i moći sprečavanja. Pod moći odlučivanja podrazumijeva pravo da se određuje ili ispravlja ono što je neko drugi odredio, dok pod moći sprečavanja podrazumijeva pravo poništavanja odluke koju je donio neko drugi. Oba dijela zakonodavnog tјela imaju, osim moći odlučivanja i uzajamnu moć sprječavanja u odnosu na drugi, a koja omogućava međusobno sputavanje¹¹. Načelo podjele vlasti uslovljeno je, po Monteskjeu, potrebom da jedna vlast stoji kao smetnja drugim vlastima, radi onemogućavanja njihovih zloupotreba, kao i prevage bilo koje od njih, usljed čega politička sloboda pojedinaca ne bi bila moguća. U jakoj vladi video je opasnost za slobodu građana. Zalagao se za umjerenu vladavinu, kojom bi se štitila sloboda. Jednim od osnovnih principa umjerene vladavine smatrao je podjelu vlasti.¹² Preporučio je podjelu vlasti "baš zato da nijedna vlast, a na prvom mjestu izvršna, ne bi postala suviše jakom"¹³, prvenstveno da bi se omogućila zaštita i ostvarenje individualne slobode građana.

Monteskjeova izvršna vlast odnosi se samo na nastupanje države prema van i pritom se izjednačuje s Lokovom federalivnom vlašću, tako da iz područja svog proučavanja potpuno isključuje, već u njegovo vrijeme razvijene, unutarnje funkcije izvršne vlasti, koje je Lok, iako ih nije šire analizirao, barem opisao, pa i druga značajna pitanja nadležnosti državne vlasti kao

⁸ Monteskje, Š.,(2001), „O duhu zakona“, Čačak

⁹ Monteskje, Š., nav. delo, 113.

¹⁰ Isto 1 str 92

¹¹ Isto 1 str 92

¹² Isto 1 str 93

¹³ Jovanović, S., (1991), „Američki federalizam“, Sabrana dela, tom 12, Beograd, 123

što su imenovanje državnih funkcionara, nadzor nad njihovim aktima i odlučivanje o državnim prihodima i rashodima. Tu činjenicu koja je izbjegla iz vida mnogim analitičarima njegove teorije o podjeli vlasti treba imati na umu kada se raščlanjuje njegov opis odnosa između zakonodavne i izvršne vlasti. Raspravljujući o vršiteljima zakonodavne vlasti, Monteskjeu, iako načelno smatra da bi je trebao obavljati narod neposredno, ali to je po njegovom mišljenju „stvarno u velikim državama nemoguće, a u malim nesvrishodno“, razvija svoju teoriju o predstavničkoj demokraciji kao jedinom obliku vršenja zakonodavne funkcije koji osigurava njeno djelovanje u korist političke slobode pojedinca.¹⁴

2. Podjela vlasti

Podjela vlasti ima korjen u antičkoj ideji međovite vlade. Takav model je prvo razvijen u antičkoj Grčkoj. Osnovna definicija podjele vlasti jeste ideja da vlada najbolje funkcioniše kada njene vlasti nisu skoncentrisane u jednom autoritetu, već su podjeljene na različite grane. Potom se ukazuje na činjenicu da je francuski filozof Monteskje artikulisao osnove doktrine podjele vlasti kao rezultat njegove posete Engleskoj 1729-1731. U svom Duhu zakona (1748), Monteskje je naglasio da je engleska sloboda zaštićena institucionalnom organizacijom. Opisao je podjelu političke vlasti na izvršnu, zakonodavnu i sudsку. Ovaj model je utemeljio na britanskom ustavnom sistemu u kome je uočio podjelu vlasti između monarha, parlamenta i sudstva.¹⁵

3. Izvršna vlast

Drugi, ali najmoćniji organ vlasti je izvršna vlast. To je organ koji provodi zakone koje donosi zakonodavna vlast i politiku vlade. U uobičajenoj upotrebi ljudi imaju tendenciju identificirati izvršnu vlast s vladom. U savremeno vrijeme došlo je do velikog povećanja moći i uloge izvršne vlasti u svakoj državi.¹⁶

¹⁴ file:///C:/Users/apofi/Downloads/ceronja_marko_vus_2016_zavrs_struc.pdf. Sistem predsjedničke vlade

¹⁵ Isto 1, str 87

¹⁶ <https://www.yourarticledatabase.com/political-science/executive-definition-functions-and-types-of-executive/40360>. Executive: Definition, Functions and Types of Executive

Izvršna vlast je grana vlasti odgovorna za cjelokupno upravljanje državom. U zemljama koje svoj politički sistem temelje na podjeli vlasti, izvršna vlast je odgovorna za provođenje i izvršavanje zakona koje donosi zakonodavna vlast. Uloga izvršne vlasti je upravljanje zemljom. U parlamentarnoj demokratiji izvršna vlast se sastoji od ministara i premijera koji su članovi parlamenta.

3.1 Šta je izvršna vlast

Izvršna vlast je dio vlasti koji provodi zakon i odgovoran je za upravljanje državom. .

Pojam „izvršna vlast“ definisan je i u svojim širokim i uskim oblicima. U svom širem obliku, podrazumijeva sve dužnosnike, nositelje političke moći i stalne državne službenike koji poduzimaju izvršavanje zakona i politika i vode državnu upravu.

U užem obliku podrazumijevaju se samo izvršni čelnici (ministri, tj. politička izvršna vlast), koji predvode vladine odjele, formulišu politike i nadziru provedbu zakona i politike vlade. U užem obliku, državna služba i njezine administrativne funkcije nisu uključene u područje izvršne vlasti.

Tradicionalno, politolozi su prije prihvaćali samo usko značenje. Međutim, u moderno doba, izvršna vlast definisana je u svom širem obliku i pokriva i političku izvršnu vlast i državnu službu.¹⁷

Neke od definicija izvršne vlasti su slijedeće:

(1) „U širem i kolektivnom smislu, izvršni organ obuhvaća zbir ili ukupnost svih dužnosnika i organa koji se bave izvršavanjem volje države kako je ta volja formulisana i izražena u smislu zakona.“ *Garner*

(2) „U svom najširem smislu, izvršni odjel se sastoji od svih državnih službenika osim onih koji djeluju u zakonodavnom ili sudskom svojstvu. Uključuje sve državne agencije koje se bave izvršavanjem državne volje kako je to izraženo u zakonu.“ *Gettell*

Ove dvije definicije jasno pokazuju da izvršna vlast uključuje političku izvršnu vlast (ministre i šefove države) i nepolitičku stalnu izvršnu vlast (državna služba ili birokracija). Politička

¹⁷ Isto 16

izvršna vlast obavlja funkciju kreiranja politika i osigurava da se svi zakoni pravilno provode od strane svih odjela vlade.

Stalna izvršna vlast, tj. birokracija/državna služba vodi svakodnevnu administraciju i radi u državnim odjelima. Djeluje pod nadzorom i kontrolom političke izvršne vlasti.¹⁸

3.2 Politička izvršna vlast

Izvršna vlast predstavlja jezgro vlasti i sastoji se od političkih lidera koji čine gornji sloj administracije: predsjednika i ministara, premijera i kabineta. Izvršna vlast je energetski pogon režima, koji postavlja prioritete, mobiliše podršku, rješava krize, donosi odluke i nadgleda njihovo sporovođenje. Upravljanje bez skupštine ili pravosuđa je sasvim izvodljivo, ali vladavina bez izvršne vlasti nije moguća.

Politička izvršna vlast (koja kreira konkretne politike) mora se razlikovati od birokratije (koja te politike sprovodi). Za razliku od imenovanih funkcionera, članovi izvršne vlasti biraju se političkim sredstvima, najčešće putem izbora, i na isti se način mogu smijeniti. Izvršna vlast je odgovorna za aktivnost vlasti; ona je mjesto gdje počinje odgovornost.

Demokratski i autoritarni režimi definišu se prema radu njihove izvršne vlasti. Liberalne demokratije su uspjele u delikatnom i teškom zadatku podvrgavanja izvršne vlasti ustavnim ograničenjima. Vlada nije samo izabrana, već ostaje podložna pravilima koja ograničavaju njenu vlast; takođe, mora da se suoči sa redovnim novim izborima. U autoritarnom režimu, nasprot tome, ustavna i izborna kontrola ne postoji ili nije efikasna. Raspon izvršne vlasti je ograničen ne ustavom već političkom realnošću.

Izvršna vlast liberalnih demokratija dijeli se na tri glavne grupe: predsjedičku, parlamentarnu i polupredsjedničku. U sve tri vrste vlast je podijeljena. U predsjedničkim i polupredsjedničkim režimima, ustav uspostavlja sistem kontrole i ravnoteže između različitih izvršnih, zakonodavnih i pravosudnih institucija. U parlamentarnim sistemima, vlada je ograničena na različite načine. Uprkos fokusu na jednom položaju, u predsjedničkom sistemu vlast se dijeli. Ovaj sistem zahtjeva da izvršna vlast pregovara sa zakonodavnom i, ovim mehanizmom, nastoji da osigura trijumf deliberacije nad diktaturom.

¹⁸ Isto 16

Dva dijela izvršne vlasti su:

- politička izvršna vlast i
- stalna izvršna vlast.

Osnovna razlika između ova dva dijela vlasti je slijedeća:

Politička izvršna vlast (ministri):

Sastoji se od izvršnog šefa države i ostali šefovi izvršnih odjela su ministri. Ministri su politički lideri. Oni su većinom izabrani predstavnici naroda i odgovorni za sve svoje odluke i politike pred javnošću.

Djeluje kao privremena izvršna vlast u smislu da se mijenja nakon svakih izbora. Nakon završetka jednog mandata, ministri se moraju ponovno takmičiti na izborima. Oni ponovno mogu postati ministri tek kada se stranka kojoj pripadaju vrati na vlast kao većina.

Ministri su amateri, nestručnjaci i neprofesionalci. Njihova je funkcija formulisati politike i dobiti te politike i zakone odobrene od strane zakonodavnog tijela. Nakon toga ove politike i zakone države provode državni službenici, koji rade pod kontrolom političke izvršne vlasti. Politička izvršna vlast vodi vladu. Svaki ministar je šef odjela ili neke vlade.

Nepolitička stalna izvršna vlast (državni službenici):

Sastoji se od državnih službenika (Birokracija) od najnižeg do najvišeg nivoa. Obavlja svakodnevnu administraciju radeći u vladinim odjelima. Državni službenici su politički neutralni. Ne duguju odanost nijednoj političkoj stranci.

Njihov je posao provoditi zakone i politiku vlade bez ikakvog političkog razmatranja. To su posebno obrazovane i obučene osobe. Oni su stručnjaci i profesionalci. Daju stručne savjete i mišljenja te prikupljaju, klasificiraju i prezentiraju podatke političkoj izvršnoj vlasti na temelju kojih ona donosi sve odluke.¹⁹

U političkim sistemima koji se temelje na načelu podjele vlasti, vlast je raspoređena između nekoliko grana (izvršne, zakonodavne, sudske) – pokušaj da se spriječi koncentracija moći u rukama jedne grupe ljudi. U takvom sistemu izvršna vlast ne donosi zakone (uloga zakonodavne) niti ih tumači (uloga sudstva). Umjesto toga, izvršna vlast provodi zakon onako kako ga je napisala zakonodavna vlast, a tumačila ga sudska vlast. Izvršna vlast može biti

¹⁹ Isto16

izvor određenih vrsta zakona, kao što su dekret ili izvršni nalog. Izvršna birokracija obično je izvor propisa.

U političkim sistemima koji koriste spajanje ovlasti, što obično uključuje parlamentarne sisteme, samo se izvršna vlast obično naziva vladom²⁰ koja je obično ili dio ili zahtijeva povjerenje (potporu/odobrenje) zakonodavnog tijela i stoga je spojen sa zakonodavnom moći umjesto da bude neovisan. U sistemima u kojima je zakonodavna vlast suverena, ovlasti i organizacija izvršne vlasti u potpunosti ovise o tome koje ovlasti mu zakonodavna vlast daje, a radnje izvršne vlasti mogu ili ne moraju biti podvrgnute sudskej reviziji, nešto što također kontroliše zakonodavno tijelo. Izvršna vlast također može imati zakonodavne ili sudske ovlasti u sistemima u kojima je zakonodavna vlast suverena, što je često razlog zašto se izvršna vlast umjesto toga naziva vladom jer često posjeduje neizvršne ovlasti.

3.3 Funkcije izvršne vlasti

Funkcije izvršne vlasti su:

1. Provedba zakona:

Primarna funkcija izvršne vlasti je provođenje zakona i održavanje reda i zakona u državi. Kad god dođe do kršenja zakona, izvršna vlast je odgovorna da kršenje sprječi i privede počinitelja pred zakon (sud). Svaki državni odjel odgovoran je za provedbu zakona i politika koje se tiču njegovog rada. Za održavanje reda i zakona u državi izvršna vlast organizuje i održava policiju.

2. Funkcije zakazivanja termina:

Sva glavna imenovanja vrši izvršni direktor. Na primjer, predsjednik Indije imenuje glavnog suca i druge suce Vrhovnog suda i Visokih sudova. Veleposlanici, glavni odvjetnik Indije, članovi Komisije za javne službe Unije, guverneri država itd.

Isto tako, predsjednik Sjedinjenih Država vrši vrlo velik broj ključnih imenovanja. Sve tajnike koji vode različite vladine odjele, suce Vrhovnog suda i drugih saveznih sudova, savezne dužnosnike u Državama itd. imenuje predsjednik SAD-a. Međutim, sva takva imenovanja zahtijevaju odobrenje američkog Senata (Gornji dom američkog Kongresa, tj. Parlamenta).

²⁰ sa zakonodavnom vlasti koja se često naziva „parlamentom“ ili jednostavno „zakonodavnim tijelom“

Članove državne službe također imenuje izvršni direktor. To se obično radi na preporuku komisije za zapošljavanje.

Zapošjava po zaslugama, i imenuje kvalifikovane kandidate u svoje kadrove. Slična praksa vlada u gotovo svim državama. Kao takvo imenovanje je funkcija izvršne vlasti.

3. Funkcije sklapanja ugovora:

Odgovornost je izvršne vlasti da odluci koji će se ugovori potpisati s kojim drugim zemljama. Izvršna vlast pregovara o ugovorima u skladu s postupkom definisanim međunarodnim pravom te također u skladu s odredbama ustava države.

Svaki ugovor potpisuje član izvršne vlasti. Većina ugovora također zahtijeva ratifikaciju od strane zakonodavnog tijela države. Ponovno je odgovornost izvršne vlasti da osigura zakonodavno odobrenje za ugovore koje je potpisala.

4. Funkcije obrane, rata i mira:

Jedna od ključnih funkcija države je obrana i očuvanje jedinstva i cjelovitosti zemlje i zaštita u slučaju vanjske agresije ili rata. Odgovornost izvršne vlasti je da poduzme ovaj posao. Organizirati vojsku za obranu države, pripremati se i boriti se ako je potrebno, te pregovarati i potpisivati mirovno rješenje nakon svakog rata, funkcije su koje obavlja izvršna vlast.

Izvršna vlast je konačni sudac o prirodi prijetnje sigurnosti zemlje. Ima glavnu odgovornost poduzeti sve potrebne korake u interesu sigurnosti i integriteta države. Glavni izvršni direktor države ujedno je i vrhovni zapovjednik oružanih snaga države.

5. Kreiranje vanjske politike i vođenje vanjskih odnosa:

U ovo doba sve veće globalne međuvisnosti postalo je jedna od najvažnijih funkcija vlade formuliranje vanjske politike države i vođenje vanjskih odnosa. Ovu funkciju također obavlja izvršna vlast.

Izvršna vlast formuliš ciljeve od nacionalnog interesa i utvrđuje prioritete. Prvo formuliše vanjsku politiku nacije, a zatim je provodi radi osiguranja definiranih ciljeva nacionalnog interesa. Izvršna vlast imenuje veleposlanike države u drugim državama.

6. Kreiranje politike:

Moderna socijalna država mora obavljati veliki broj funkcija za osiguranje socio-ekonomskog i kulturnog razvoja svojih ljudi. Mora formulirati politike, pripremati kratkoročne i dugoročne planove i provoditi ih. Sve akcije države vođene su određenim politikama i planovima.

Izvršna vlast je ta koja preuzima zadaću kreiranja politike i razvojnog planiranja. To su dvije najvažnije funkcije izvršne vlasti, jer njima država ostvaruje svoj cilj promicanja dobrobiti svojih ljudi.

7. Funkcije koje se odnose na donošenje zakona:

Donošenje zakona prvenstveno je funkcija zakonodavne vlasti. Međutim, izvršna vlast također igra ulogu u donošenju zakona. I u ovoj sferi uloga izvršne vlasti naglo se povećava. U parlamentarnom sistemu ministri su također članovi zakonodavnog tijela i imaju vodeću ulogu u donošenju zakona.

Većinu zakona za zakonodavstvo uvode i pilotiraju u zakonodavnom tijelu. Najveći dio zakonodavnog tijela provodi se u donošenju vladinih zakona. Zakoni koje donosi zakonodavno tijelo postaju zakoni tek nakon što ih potpiše šef države.

8. Dnošenje zakona u sistemu delegiranog zakonodavstva:

Sistem delegiranog zakonodavstva znatno je povećao zakonodavnu ulogu izvršne vlasti. Prema ovom sistemu, zakonodavna vlast delegira neke od svojih ovlasti za donošenje zakona na izvršnu vlast. Izvršna vlast tada donosi pravila na temelju tih ovlasti. Količina delegiranih zakona koje donosi izvršna vlast daleko nadmašuje zakone koje donosi zakonodavna vlast.

9. Financijske funkcije:

To je zakonodavna vlast koja je čuvar svih financija. Ima moć nametnuti, smanjiti ili ukinuti porez. Međutim, u stvarnoj praksi izvršna vlast obavlja niz financijskih funkcija. Prikuplja i troši novac u skladu sa zakonskim mjerama.

Izvršna vlast odlučuje o načinima i sredstvima na koje će se novac prikupiti i potrošiti. Formulira sve ekonomske politike i planove. Poduzima odgovarajuće mjere za reguliranje proizvodnje i distribucije dobara, novčane mase, cijena te izvoza i uvoza. Ugovara inozemne zajmove, pregovara o inozemnoj pomoći i održava financijski kredibilitet države.

10. Neke polusudske funkcije:

Imenovanje sudaca od strane izvršne vlasti smatra se najboljom metodom za osiguranje neovisnosti pravosuđa. U gotovo svim demokratskim sistemima, izvršni direktor ima ovlast imenovati suce. Nadalje, ima pravo dati pomilovanje, odgodu i amnestiju zločincima. Prema sistemu upravnog prosuđivanja, izvršne agencije imaju ovlast saslušati i odlučivati u predmetima koji se odnose na određena područja upravne djelatnosti.

11. Dodjela titula i časti:

Još jedna važna funkcija izvršne vlasti je dodjeljivanje titula i počasti ljudima kao priznanje za njihove zasluge za naciju. Takve osobe koje rade hvalevrijedan posao u svojim sferama djelovanja – umjetnosti, nauci, književnosti itd. dodjeljuju titule od strane izvršne vlasti.

Također dodjeljuje zvanja takvom obrambenom osoblju koje pokazuje uzornu hrabrost i odanost dužnosti tijekom rata ili mira. Čak i obični građani dobivaju počasti kao priznanje za njihov zaslužan rad za društvo.

Sve odluke u tom pogledu donosi izvršna vlast. To su glavne funkcije koje obavlja izvršna vlast. Izvršna vlast se doista pojavila kao najmoćniji organ vlasti.²¹

3.4 Tipovi izvršne vlasti

3.4.1 Nominalni/nazivni i stvarni rukoviditelji

Razlika između nominalnih/titularnih i stvarnih izvršnih vlasti postoji samo u parlamentarnom sistemu vlasti. U njemu je šef države, predsjednik ili monarh, nominalna izvršna vlast, a Vijeće ministara na čelu s premijerom je stvarna izvršna vlast. Sve ovlasti su zakonski ovlasti nominalne izvršne vlasti, ali u praksi ih provodi stvarna izvršna vlast.

Nominalna izvršna vlast nije odgovorna za svoje radnje jer ih u njegovo ime obavlja stvarna izvršna vlast. Prava izvršna vlast je odgovorna za sve radnje nominalne izvršne vlasti.

²¹ Isto16

Nominalna izvršna vlast je ceremonijalni i dostojanstveni dio izvršne vlasti, dok je stvarna izvršna vlast njen moćni dio.²²

3.4.2 Nasljedni i izabrani rukovoditelj

Kada izvršna vlast stupa na dužnost po zakonu o nasljednom nasljeđivanju, naziva se nasljedna izvršna vlast. Kada izvršnu vlast izravno ili neizravno biraju ljudi na određeno vrijeme ili čak doživotno, naziva se izabrana izvršna vlast. U Britaniji, Japanu i Maleziji postoje nasljedni izvršni direktori. U Indiji, SAD-u, Njemačkoj i mnogim drugim državama izabrani su izvršni direktori.²³

3.4.3 Pojedinačni i višestruki rukovoditelj

Kada su sve izvršne ovlasti u rukama jednog dužnosnika/vođe, to se naziva jedna izvršna vlast. U Indiji, Britaniji, SAD-u, Australiji, Francuskoj i mnogim drugim državama postoje pojedinačni rukovoditelji. U Indiji su sve izvršne ovlasti kod predsjednika Indije. Isto tako, prema Ustavu SAD-a, izvršne ovlasti imaju predsjednik Sjedinjenih Američkih Država.

Kada su izvršne ovlasti dodijeljene skupini osoba ili odboru/vijeću/povjerenstvu, a njih zajednički provode svi članovi ovog povjerenstva/vijeća, izvršna vlast se naziva *Plural Executive*. Na primjer, u Švicarskoj su sve izvršne ovlasti dodijeljene Saveznom vijeću koje se sastoji od sedam članova. Svi članovi zajednički vrše sve izvršne ovlasti.²⁴

3.4.4 Parlamentarna i predsjednička izvršna vlast

Razlika između parlamentarne i predsjedničke izvršne vlasti napravljena je na temelju odnosa između zakonodavne i izvršne vlasti.

²² <https://www.yourarticlelibrary.com/political-science/executive-definition-functions-and-types-of-executive/40360> Executive: Definition, Functions and Types of Executive

²³ Isto 22

²⁴ Isto 22

U parlamentarnoj izvršnoj vlasti postoje:

1. blizak odnos između zakonodavne i izvršne vlasti, a članovi izvršne vlasti također su članovi zakonodavne vlasti,
2. članovi političke izvršne vlasti su pojedinačno i kolektivno odgovorni pred zakonodavnim tijelom,
3. Mandat političke izvršne vlasti nije određen jer ga zakonodavna vlast može u bilo kojem trenutku ukloniti, i
4. Izvršna vlast može raspustiti zakonodavnu vlast
5. U predsjedničkoj izvršnoj vlasti postoji:
6. Podjela vlasti između izvršne i zakonodavne vlasti;
7. članstvo u dva organa je nespojivo, tj. član jednog ne može biti član drugog;
8. Izvršna vlast nije odgovorna zakonodavnoj vlasti; i
9. Niti jedno drugo ne može otopiti niti ukloniti.

Izvršne vlasti parlementa djeluju u Indiji, Velikoj Britaniji, Kanadi, Novom Zelandu, Australiji i nekoliko drugih država. U Sjedinjenim Američkim Državama izvršna vlast je predsjednička.

U Francuskoj postoji mješavina ova dva oblika izvršne vlasti.²⁵

²⁵ Isto 22

II DIO: KLASIFIKACIJA POLITIČKIH SISTEMA

4. Podjela političkih sistema

4.1 Pojam političkog sistema

Tradicionalna politologija koristila je izraz država, a ne politički sistem. Aristotel u „Politici 2“ govori o državi ili državnom zajedništvu, kojeg je svrha „dobro življenje“ i zaštita od vanjske opasnosti. Čovjek je u državi politička ili „društvena životinja“: „Državni poredak je raspored u državi svih ostalih vlasti a najviše one glavne.“ Državni poredak je istoznačnica ustava, jer je u ustavu izložen red stvari ili je zapisana narav nekog državnog sistema. U srednjovjekovnoj političkoj teoriji kod Augustina i Tome Akvinskoga upotrebljava se izraz (nebeska) država: tako je i u novovjekovnoj političkoj teoriji - u Macchiavellija (1469-1492) je to republika, u Hobbesa (1588-1679), Lockea (1632-1704), Rousseaua (1712-1778), Montesquiea (1689-1755), Kanta (1724-1804), Hegela (1770-1831). U 20. stoljeću brojni istaknuti ustavni pravnici, politolozi i sociolozi govore o državi - primjerice Kelsen (1881-1973), Heller (1891- 1933), Carl Schmitt, Ernest Forsthoff i drugi, koji su ujedno bili i teoretičari različitih državnih poredaka. Tek pod utjecajem sociološke škole, Webera, Parsons-a, Euhmana odnosno funkcionalista i teoretičara sistema razvila se sistemska teorija. Weber, naprimjer, govori o poretku kao tijeku „društvenoga djelovanja“. Poredak se temelji na nekim maksimama i pravilima, a vrijedi ako djeluje prema „obavezi“ ili „uzoru“. On je društveni red stvari na temelju prava i sporazuma. Pravo omogućuje „zaštitu od povrede“, a sporazum omogućuje „prihvatanje i odluku o naravi reda ponašanja“ (Max Weber). Neki poredak je legitiman na temelju nekih „unutrašnjih pobuda“, odnosno tradicije, dakle onog što je oduvijek postojalo - vjerovanja, vrijednosno racionalnog vjerovanja, pravne i interesne podrške itd. Kod teoretičara opće teorije sistema, Parsons-a, Eastona i drugih, nailazimo na različita određenja pojma sistema. Prema Eastonu je sistem „svako zbiljsko biće koje se održava istovjetnim djelomično na temelju vlastitog reda, djelomično na temelju vanjskih okolnosti u kompleksnoj, promjenjivoj okolini kojom se ne može posve ovladati.“ (2) Sistemi se mogu shvatiti kao cjeline sačinjene od mnoštva dijelova ili podsistema. Politolozi i

zastupnici teorije političkog sistema (David Easton, Gabriel A. Almond, Talcot Parsons, Karl W. Deutsch, Niklas Luhman) bavili su se i teorijom političkog podsistema. Politički podsistem je relativno autonoman sistem odlučivanja ili, kako kaže Almond, „sistem interakcije, koji postoji u svim nezavisnim društvima koja vrši funkciju integracije i adaptacije pomoću upotrebe sile ili prijetnje upotrebom manje - više legitimne fizičke prinude“. Prema njemačkom politologu Beymuu politički sistem je „sistem odlučivanja, čije odluke imaju posebnu 'relevanciju' budući da pogađaju podjelu dobara. Ta se podjela događa autorativno, jer se u pravilu mora respektirati, a sistem ima u pripravnosti sankcije za zastrašivanje ponašanja.“ (3) Njemački politolog Manfred Hattich piše: „Pod političkim sistemom razumijemo ukupnost odnosa političke vlasti i različitih struktura moći.“ (4) Na temelju prethodnih određenja može se reći da je politički sistem relativno autonomni oblik globalnog podistema političkog ili specijaliziranog odlučivanja, raspodjele vrijednosti, te adaptacije i integracije pojedinaca i društvenih grupa na temelju normi, vrijednosti i legitimne fizičke prinude.²⁶ Politički sistemi, dakle, u različitim kulturama i civilizacijama počivaju na vlastitim vrijednostima kao idealtipovima, a te vrijednosti zavise od naravi političkog sistema. U demokratskim su sistemima poslije francuske revolucije sloboda, bratstvo i jednakost svojevrsni ideal tipovi, idealne vrednote demokratskih ustava.²⁷

Demokratski politički sistemi mogu biti strukturirani na razne načine. Za ocjenu temeljnih značajki ustrojstva vlasti u političkom sistemu bitni su položaj i organizacija onog organa na koji biračko tijelo prenosi svoja prava političkog suvereniteta te sistem organizacije odnosa između tog i drugih najviših organa nosilaca političke vlasti odnosno oblika organizacije egzekutive. S tog aspekta postoje dva najvažnija alternativna modela: parlamentarni (npr. Velika Britanija, Kanada, tri skandinavske zemlje: Švedska, Norveška i Danska itd.) i predsjednički sistem (klasičan su primjer Sjedinjene Američke Države).²⁸

²⁶ Milardović Anđelko, (2014), „Uvod u politologiju“, Sveučilište Sjever, str. 87/88

²⁷ Ist 1 str 88

(2) Usp. Niklas Luhman, Teorija sistema. Svrhovitost i racionalnost, Zagreb, Globus, 1981, str. 14.

(3) Klaus von Beyme, Suvremene političke teorije, Zagreb, Stvarnost, 1977, str. 171.

(4) Manferd Hattich, Grundbegriffe der Politikwissenschaft, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1980, str. 79.

²⁸ Isto 26

4.2 Karakteristike političkog sistema

4.2.1 Upotreba ili prijetnja korištenjem pravne sile

Prva karakteristika političkog sistema je da zakonskoj vlasti dopušta korištenje sile. David Easton govori o "autoritativnoj dodjeli vrijednosti", Dahl o "moći, "vladavini" i autoritetu". Sve ove definicije impliciraju da zakonska vlast može upotrijebiti silu da prisili bilo koga da se pokorava njenim naredbama.

Posjeduje legitimne i teške sankcije i pravu moć kažnjavanja. Posljedično, moramo se složiti s Maxom Weberom da je legitimna upotreba sile izrazito obilježje političkog sistema, dajući mu posebnu kvalitetu i važnost, te njegovu jedinstvenost kao sistema. Kada država ili vlade prošire određene objekte, tada istovremeno imaju moć nametati poreze ljudima i kažnjavati one koji krše te naredbe.

4.2.2 Interakcije

Almond u svojoj knjizi "Politike područja u razvoju" piše: "Politički sistem je onaj sistem interakcija koji se može naći u svim neovisnim društvima koji obavljaju funkcije integracije i prilagodbe (i interno i u odnosu na druga društva) putem zapošljavanja ili prijetnje zaposlenjem ili više ili manje legitimne fizičke prisile". Stoga politički sistem ne uključuje samo vladine institucije kao što su zakonodavna tijela, izvršne vlasti, sudovi, administrativne agencije, već i sve strukture u njihovom političkom aspektu.

Među njima su uključene formalne organizacije poput stranaka, interesnih skupina i medija komunikacije; tradicionalne strukture kao što su rodbinske veze, kastinske skupine, anomični fenomeni kao što su udruge, nemiri i demonstracije. Posljedično, politički sistem uključuje interakciju između svih formalnih i neformalnih institucija. Proces interakcije podijeljen je u tri faze – ulaz, konverzija i izlaz. Indijski ustav odražava različite interakcije jer su doneseni mnogi amandmani kako bi se iznijelo ukidanje Zamindarija i socijalizam i uklonio siromaštvo.

4.2.3 Međuzavisnost dijelova

Međuviznost znači da kada se promijene svojstva jedne komponente u sistemu, to utječe na sve ostale komponente i sistem u cjelini. U političkom sistemu političke stranke koje imaju širu bazu i masovni mediji (televizija, radio i novine) mijenjaju performanse svih ostalih struktura sistema i utječu na opći rad sistema.

I ne samo to, već i pojava sindikata i grupa za pritisak utječe na rad političkih stranaka, izborni proces, zakonodavnu vlast, birokraciju i pravosudni sistem. Na primjer, ako vlada nije u stanju spriječiti stalno rastuće cijene ili inflaciju, tada će radnici morati zahtijevati veće plaće.

Na primjer, u slučaju da poslodavci ne udovolje zahtjevima, radnici mogu posegnuti za štrajkom koji bi dugoročno mogao postati nasilan. U tom slučaju poslodavci mogu pozvati policiju, a policija može posegnuti za paljbom kako bi smirila nerede. U takvim slučajevima vlasnici mlinova zatvaraju mlinove. Kako bi riješila ovaj problem, vlada će morati intervenirati tako što će imenovati sud koji će se sastojati od predstavnika rada, uprave i države.

Ako sud ne riješi spor, tada će vlada morati donijeti zakon kojim se utvrđuju minimalne plate i povećava naknada za skupoću u skladu s odgovarajućim povećanjem indeksa cijena. Vlada će namjestiti bonus itd. Sve to dovoljno pokazuje kako događaj velikih razmjera utječe na cijeli politički sistem.

4.2.4 Sveobuhvatnost

Politički sistem je sveobuhvatan jer uključuje sve interakcije kako formalnih tako i neformalnih institucija u društvu. Na primjer, uključuje interakciju regionalizma, vjerskih potresa, inflacije, stranačke politike, taktike grupe pritiska i društvenih promjena koje je donijela modernizacija.

4.2.5 Promjena granice

Još jedan aspekt koncepta sistema je promjena granica. Politički sistem sastoji se od međusobno povezanih uloga građana, podanika, birača, zakonodavaca, birokrata i sudaca. Isti pojedinci koji imaju ulogu u društvenom i ekonomskom sistemu također igraju svoju značajnu

ulogu u političkim sistemima. Kada pojedinci formiraju interesne grupe, glasaju ili plaćaju poreze, mijenjaju svoju ulogu iz nepolitičke u političku.

Međutim, Almond je dao još jedan niz karakteristika političkog sistema. Oni su:

1. Postoji univerzalnost političkog sistema. To znači da politički sistem postoji posvuda.
2. Svaki politički sistem obavlja iste funkcije, iako mogu postojati razlike u različitim političkim sistemima i njihovim strukturama.
3. Svaki politički sistem ima neke strukture. Moguće je da postoje neke specijalizirane strukture koje mogu obavljati više funkcija od manje specijaliziranih struktura.
4. Svaki politički sistem je miješan u smislu kulture jer sistem može biti napredniji ili manje napredan.
5. Svaki politički sistem je multifunkcionalan i obavlja niz funkcija neovisno o stepenu specijalizacije.²⁹

5. Predsjednički politički sistem

Predsjednički sistem ili sistem predsjedničke vlade je ustavno-politički sistem organizacije vlasti u kojem je načelno oštro izvršena dioba vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudske te je svaka samostalna u području koje joj je ustavom dodijeljeno. U predsjedničkom sistemu predsjedniku države povjerena je izvršna vlast, a parlamentu zakonodavna vlast, čime je u jednoj osobi kumulirana atribucija državnog poglavara i premijera. Predsjednik države načelno ne može utjecati na položaj i rad parlementa, međutim on to može činiti posredno ili neposredno³⁰.³¹ Predsjednička vlada je oblik u kojem je glavni izvršni organ neovisan o zakonodavnom tijelu u pogledu svog mandata i u velikoj mjeri, u pogledu svoje politike i djela. U ovom sistemu šef države je stvarna izvršna vlast.”³²

Predsjednički politički sistem nosi naziv ne toliko po organizaciji odnosa između najviših saveznih organa, koliko po obliku organizacije egzekutivne koja počiva na monističkom načelu,

²⁹ <https://www.politicalsciencenotes.com/articles/political-system-meaning-and-characteristics-of-a-political-system/356> (22.06.2022)

³⁰ Preko predstavnika svoje stranke u parlamentu ili „poruka naciji“

³¹ https://www.academia.edu/19753863/PREDSJEDNI%C4%8CKI_SISTEM (05.06.2022)

³² https://www.jncpasighat.edu.in/file/ppt/pol/presidential_form_government.pdf (20.06.2022)

a koja na tamelju ustava pripada predsjedniku. U čistom predsjedničkom sistemu kakav je primjenjen u Ustavu i političkoj stvarnosti Sjedinjenih Američkih Država (SAD), a predsjednik je samostalan i nezavisan organ kojeg sistemom posredno - neposrednih izbora bira narod i koji nije odgovoran Kongresu. U predsjedničkim sistemima predsjednik je istovremeno šef države i nosilac izvršne vlasti. On je ujedno i predsjednik vlade u evropskom značenju te riječi, premda ustavno - pravno vlada kao formalni organ u klasičnom smislu SAD- u ne postoji, on je šef, a ne predsjedavajući, u odnosu na kabinet koji je savjetodavno tijelo predsjednika, odnosno upravnu vlast.

U predsjedničkim sistemioma šef države biran je na ograničeno ustavom propisano razdoblje i u normalnim okolnostima ne može biti prisiljen na ostavku od legislative. Predsjednika koji može biti i šef vlade direktno biraju birači ili da bude biran putem elektora.³³

5.1 Odlike predsjedničkog političkog sistema

Predsjedničke političke sisteme vlasti odlikuju:

1. Monocefalna egzekutiva koja se ogleda u šefu države (predsjednik republike) kojeg po pravilu neposredno biraju građani; predsjednik republike istovremeno vrši funkciju šefa države i šefa vlade; on je nosilac svih vladinih funkcija - sam uspostavlja administraciju, imenuje i razriješava svoje saradnike koji za rad ne odgovaraju parlamentu već neposredno njemu (predsjendiku).
2. Odsustvo mehanizma ili instrumenata kojima jedna vlast može uticati na egzistencije druge vlasti - parlament na može oboriti predsjednika, a on ne može raspustiti parlament; parlament je nosilac zakonodavne vlasti i ima dva osnovna ovlaštenja: podizanje optužnice i pokretanje postupka protiv neutavnog djelovanja predsjednika; predsjednik je nosilac izvršne vlasti.

³³ Deren-Antoljak Štefica, (1992), „Finski model predsjedničke vlasti”, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, str.19

U pogledu zakona i odluka koje donosi parlament, predsjednik ima na raspolaganju suspenzivni³⁴ i džepni veto³⁵

Stroga podjela poslova znači da u predsjedničkom sistemu sudska vlast pripada sudovima koji svoju funkciju obavljaju u skladu sa načelom samostalnosti i nezavisnosti³⁶

5.2 Karakteristike predsjedničkog oblika vlade

Karakteristike predsjedničkog oblika vlade su:

1. Pravi šef države: u ovom sistemu šef države je stvarni izvršni poglavar.
2. Podjela vlasti: predsjednički oblik vladavine temelji se na načelu podjele vlasti između tri organa vlasti. Izvršna vlast nije odgovorna zakonodavnoj vlasti. Izvršna vlast ne može raspustiti zakonodavnu vlast. A sudstvo je neovisno o izvršnoj i zakonodavnoj vlasti.
3. Načelo provjere i ravnoteže: Sva tri organa vlasti međusobno su odvojena, ali svi međusobno provjeravaju i sputavaju jedni druge od bilo kakvog kršenja njihove moći i funkcija.
4. Nadređeni položaj predsjednika: predsjednik zauzima nadređeni položaj jer je sva moć vlade koncentrisana na njemu.
5. Politička homogenost nije potrebna: nije nužno da svi kabineti pripadaju istoj političkoj stranci.

³⁴ zakon koji je izglasан u parlamentu predsjednik može da se vrati na ponovno razmatranje; isti zakon može da vrati samo jednom

³⁵ eng. Impeachment – predsjednik može bez obrazloženja da povuče zakon

³⁶ https://www.academia.edu/19753863/PREDSJEDNI%C4%8CKI_SISTEM, Miodrag Gligić, str 3

5.3 Prednosti i nedostaci predsjedničkog političkog sistema

5.3.1 Prednosti

1. Stabilna vlada: predsjednik se bira na određeno vrijeme od četiri godine. Njegov fiksni mandat donosi stabilnost i učinkovitost u administraciji.
2. Podjela vlasti: Time se provjerava despotizam bilo koje grane vlasti i osigurava prava i slobode građana.
3. Prikladno u hitnim slučajevima: budući da je predsjednik šef države i vlade, može donijeti važne odluke brzo i učinkovito.
4. Vlada od strane sposobnih ljudi: predsjednik općenito imenuje stručnjake koji će voditi politiku bez ikakvog razmatranja stranačkih afiniteta.

5.3.2 Nedostaci

1. Izvršna vlast može postati despotska: predsjednik uživa ogromnu moć i njegov je mandat fiksan. Dakle, postoji svaka mogućnost da se ponaša kao despot.
2. Zastoj između organa: postoji svaka mogućnost zastoja između izvršne i zakonodavne vlasti.
3. Provjera i ravnoteža je suprotna ekonomskom planiranju.
4. Kritikuje se i krutost ustava jer je potrebna fleksibilnost kako bi se nosila s promjenjivim okolnostima.
5. Manja mogućnost donošenja dobrih zakona jer je manji sklad između izvršne i zakonodavne vlasti. Međutim, unatoč gore navedenim slabostima, predsjednički sistem vlasti pokazao se uspješnim u Sjedinjenim Američkim Državama.³⁷

³⁷ https://www.jncpasighat.edu.in/file/ppt/pol/presidential_form_government.pdf (18.06.2022)

III DIO: KOMPARACIJA

6. Komparacija politika

Danas se aktivnost uspoređivanja zemalja usredotočuje na četiri glavna cilja, od kojih se svi međusobno potvrđuju u bilo kojoj sistemskoj komparativnoj studiji, ali neki od njih dobivaju veći naglasak od drugih, ovisno o ciljevima naučnika. Kontekstualni opis omogućuje politologima da znaju kakve su druge zemlje. Klasifikacija čini svijet politike manje složenim, učinkovito pružajući istraživaču „spremnike podataka“ u koje su organizovani empirijski dokazi (Sartori 1970:1039). Funkcija usporedbe testiranja hipoteza omogućuje eliminaciju suparničkih objašnjenja o određenim događajima, akterima, strukturama itd. u nastojanju da se pomogne u izgradnji općenitijih teorija. Na kraju, usporedba zemlje i generalizacije koje proizlaze iz usporedbe omogućuju predviđanje vjerojatnih ishoda u drugim zemljama koje nisu uključene u izvornu usporedbu ili ishoda u budućnosti s obzirom na prisutnost određenih prethodnih faktora i uslova. Razlikovanje između različitih komparativnih metoda treba promatrati kao funkciju određenog istraživačkog pitanja, vremena i resursa istraživača, metode s kojom se istraživač dobro osjeća, kao i epistemološke pozicije koju zauzima. Različita istraživačka pitanja zahtijevaju različite metode.

Međutim, unatoč tim praktičnjim i idiosinkratičnjim razmatranjima, središnja razlika između različitih komparativnih metoda ovisi o ključnom kompromisu između razine apstrakcije i opsega zemalja koje se proučavaju (Mair 1996).

Općenito, što je viša razina konceptualne apstrakcije, to je veći potencijal za uključivanje velikog broja zemalja u studiju, gdje koncepti politologije 'putuju' kroz različite kontekste (Sartori 1970, 1994). I teorije i metode komparativne politike pružaju koristan skup alata za ispitivanje nesigurnosti međunarodnih, regionalnih i nacionalnih režima ljudskih prava, dok predlažući važne recepte za njihovo jačanje u budućnosti.³⁸

Komparativna politika se određuje kao disciplina (grana) političkih nauka, uz političku teoriju, nacionalnu politiku i međunarodne odnose, te ponekad javne politike.

³⁸ Landman, Todd, (2008), „Teme i metode komparativne politike“, treće izdanje,

Politika ima mnogo lica i može biti snaga i dobra i zla. Središte politike, međutim, čine ljudi koji donose odluke značajne i za njih same i za druge.³⁹ Knjiga se bavi komparativnim proučavanjem politike, a da bi smo pravili politička poređenja potrebno je shvatiti šta je politika i šta znači komparativno proučavanje politike (Komparativna politika danas, Gabriel A. Almod, str 27). Komparativna politika stoga ima dva posebna elementa:

1. Predmet proučavanja - poređenje prirode politike i političkih procesa u raznim političkim sistemima i
2. Metod proučavanja - koji obuhvata odgovor na pitanja kako i zašto pravimo takva poređenja.

Politika se bavi ljudskim odlukama, a politička nauka njihovim proučavanjem. Političke odluke u mnogo čemu dotiču se naših života, naših karijera i naših porodica. Političke odluke su javne i autoritativne, u politici nema solista, jer to nije igra za jednu osobu. Političke odluke donose se unutar zajednice koju nazivamo politički sistem. Politika je autoritativna. Autoritet znači da je formalna vlast u rukama pojedinaca ili grupe čije bi odluke trebalo izvršavati i poštovati. S toga su političke odluke obavezujuće za članove određenog političkog sistema. Politika se odnosi na aktivnosti vezane za kontrolu javnih odluka u određenom narodu i na određenoj teritoriji, gdje tu kontrolu mogu podržavati autoritativna sredstva. Politika podrazumijeva donošenje takvih autoritativnih odluka, te određenje ko ima ovlaštenje da donosi ove odluke i u koju svrhu.⁴⁰

Poređenje je takođe u metodološkom središtu naučnog proučavanja politike. Uporedna analiza pomaže nam da dođemo do objašnjenja i ispitamo teorije o načinima djelovanja političkih procesa i odvijanja političkih promjena. Ciljevi uporednih metoda koje koriste politikolozi slični su onima koji se primjenjuju u egzaktnim naukama. Ali istraživači politike obično ne mogu da izvode eksperimente - što je najznačajniji put ka znanju u mnogim prirodnim naukama. Ne možemo da kontrolišemo političke aranžmane ili da njima manipulišemo da bi smo posmatrali posljedice. Posebno smo ograničeni kada se bavimo događajima zamašnih razmjera koji imaju snažan uticaj na veliki broj ljudi.

Mi, međutim, možemo da primijenimo uporedni metod da bismo opisali i objasnili različite kombinacije političkih događaja i institucije koje nalazimo u različitim društвima. Prije više od

³⁹ Gabrijel A. Almond; G. Bigenman Pael, Jr; Rasel A. Dalton; Kore Strom, (2009), Komparativna politika danas, (Politika u Sjedinjenim Državama, ostin Rejni i Tad Kauzer), Fakultet političkih nauka, Univerzitet Crne Gore, Podgorica, str 27

⁴⁰ Isto 35, str 28

dvije hiljade godina, Aristotel je u svojoj *Politici* uporedio privredne u društvene strukture grčkih gradova - država nastojeći da utvrdi kako drušveno i ekonomsko okruženje utiču na političke institucije i politike. Savremeniji politički naučnici pokušavaju da objasne razlike u procesima i učinku političkih sistema. Pored dvopartijski sa višepartijskim demokratijama, parlamentarne sa predsjedničkim režimima, demokratije u siromašnim državama s onim u bogatim državama, izbore u novim stranačkim sistemima s onim u ustaljenim demokratijama. Ta i mnoga druga poređenja u velikoj su mjeri obogatila naše razumijevanje politike⁴¹, s tim u vezi mi ćemo porediti predsjeničke političke sisteme Sjedinjenih Američkih Država i Turske, te Francuske i Rusije.

Komparativna istraživanja nazivaju se "kraljevskim putem" u proučavanju politike, a komparativna politika "kraljevskom disciplinom" savremenih političkih nauka.⁴² Takva njezina uloga proizlazi iz središnjeg metodičkog mjesta komparacije ili usporedbe u razvoju političkih nauka uopće: "U većini nauka teorija se provjerava eksperimentisanjem, ali u političkim naukama glavna metoda je usporedba". U društvenim naukama općenito komparativna je metoda "najbolja zamjena za eksperimentalnu metodu" u prirodnim naukama. Na područjima na kojima se ne može primijeniti eksperiment komparacija nije samo oznaka za intelektualni pristup istraživanju sličnosti i razlika među dvjema ili više društvenih pojava nego i način prikupljanja obavijesti i podataka za naučna istraživanja. Takvo je stanje posljedica dugogodišnjih zabluda u pristupu toj disciplini, ali i kontekstualnih okolnosti koje nisu pogodovale njenom razvoju. Prva zabluda očitovala se u gledanju na komparativnu politiku kao nesamostalnu disciplinu političkih nauka, tj. kao na poddisciplinu ili podpodručje međunarodnih političkih odnosa. To je rezultiralo sužavanjem njezina predmetnog područja na proučavanje političkih sistema stranih zemalja i svođenjem njezina smisla na doprinos boljem razumijevanju vanjske politike i diplomacije stranih zemalja. Nasuprot tome, komparativna politika u naprednom naučnom svijetu razvijala se i profilirala kao zasebna disciplina političkih nauka koja se akademski etabrirala uz političku teoriju, nacionalnu politiku i međunarodne odnose. U Sjedinjenim Američkim Državama komparativna politika razvila se kao jedno od glavnih područja političkih nauka već dvadesetih i tridesetih godina 20. stoljeća i

⁴¹ Isto 36, str 55

⁴² „Kraljevski“ status komparativne politike u institucionaliziranoj savremenoj političkoj znanosti ilustrira i činjenica da su u većini departmana za političku znanost na zapadnoeuropskim i sjevernoameričkim sveučilištima odsjeci za komparativnu politiku često najveći i najprestižniji. To je u mnogome izraz činjenice da je u proteklih četrdeset godina komparativna politika proizvela „neke od najzanimljivijih, najinovativnijih i najpoticajnijih teorija i pristupa... u političkoj znanosti“ (Wiarda, 2002,1).

akademski se institucionalizirala uz područja američke politike, ustavnog prava, političke teorije i međunarodnih odnosa.

Većina savremenih departmana za političke nauke u toj zemlji disciplinarno se, ipak, sastoji od komparativne politike, političke teorije, međunarodnih odnosa i američke politike, budući da je “unutar discipline političkih nauka komparativna politika jedno od četiri područja specijalizacije. Napokon, jadno stanje u komparativnoj politici nužno je pogađalo i razvoj političke teorije ako se prepostavi da je “komparativna politika ključna za razvoj političke teorije”, odnosno da je tijekom posljednjih desetljeća upravo ona bila izvoristem novih teorija i pristupa u političkim naukama uopće. No ni u zapadnim društvima razvoj komparativne politike nije tekao glatko.

Komparativna politika bavi se podrobnim opisom i analizom vladavine i politike u različitim državama, usredotočujući se pritom na određene probleme kako bi se njihovom usporedbom utvrdile sličnosti i razlike među državama. Četiri su središnje teme analize u tako određenom okviru:

1. interakcija država u međunarodnom poretku,
2. uloga države u upravljanju ekonomijom,
3. pritisak kojemu su države izložene kako bi “dopustile” više demokratije i izazovi demokratizacije te
4. politički učinak različitih izvora skupnog identiteta, uključujući klasni, rodni, etnički i vjerski identitet.

Komparativna politika bavi se proučavanjem politike na makrorazini, što podrazumijeva zaokupljenost analitičkim jedinicama kakve su “politički sistem, država, nacionalna država ili vladavinski poredak. Komparativna metoda je, ipak, metodologija kojom se ona služi u proučavanju određenih vrsta društvenih jedinica. Prema tome, komparativnu politiku ne čine samo “komparativne tehnike istraživanja” nego i “teorije o makropolitici”. Stoga bi se komparativna politika mogla opisati kao disciplina koja “proučava sličnosti i razlike među makropolitičkim institucijama” u različitim zemljama. Komparativna politika u teorijskom smislu je puki skup različitih teorija, a u metodološkom smislu zbir njihovih posebnih metoda. On ne omogućuje da se dospije do cjelovitog teorijsko - metodološkog programa, strategije ili dizajna komparativnih istraživanja, nego svako istraživanje svrstava u jednu od prethodno

izgrađenih "kućica"⁴³, koje predstavljaju „fajlove“ dosadačnjih istraživanja teme koju istražujemo.

7. Kako poredimo

Politiku poredimo na nekoliko različitih načina: opisujemo je; nastojimo da je objasnimo; a ponekad pokušavamo i da predvidimo. Sve su to dijelovi naučnog postupka. Svaki od njih može da primjenjuje uporedni metod. Prva faza u proučavanju politike jeste opis. Ako ne možemo da opišemo politički procesi ili događaj, ne možemo se nadati da ćemo ga moći zaista shvatiti ili objasniti. Još manje ćemo biti u stanju da predvidimo što bi moglo slijediti ili se dogoditi u sličnoj situaciji. Da bismo opisali politiku, potreban nam je određeni niz jasno definisanih i razumljivih pojmova. O tome govorimo kao o konceptualnom okviru. Što je takav niz koncepata lakše razumjeti i što je njegova primjena opštija, to nam je lakše razumjeti i što je njegova primjena opštija, to nam on više pomaže u proučavanju politike. Konceptualni okviri nisu u opštem smislu ispravni ili pogrešni, ali nam mogu biti manje ili više korisni u radu na određenom zadatku.

Politički sistemi se porede u strukturno - funkcionalnom kontekstu. Da bismo to učinili, potrebno je da razmotrimo tri opšta koncepta:

1. Sistem, koji ukazuje na to da se radi o cjelini koja ima više međuzavisnih dijelova i djeluje u određenim uslovima, odnosno okruženju,
2. Struktura, da bi vlade obavile raznovrsne aktivnosti kojima se bave moraju imati specijalizovane organe ili strukture kao što su parlament, birokratija, administrativne agencije i sudovi. Ove strukture obavljaju funkcije koje, sa svoje strane, omogućavaju vladama da formulišu, ostvaruje i sprovode svoje politike. Politike održavaju ciljeve: agencije obezbeđuju sredstva za njihovo ostvarivanje.
3. Funkcije procesa nabrojane su različite aktivnosti neophodne za izradu politike i njeno sprovođenje u svim vrstama političkih sistema, a to su:
 - (i) Artikulacija interesa uključuje pojedince i grupe koji iznose svoje potrebe i zahtjeve;
 - (ii) Agregacija interesa kombinuje različite zahtjeve u prijedloge politika uz podršku značajnih političkih resursa;

⁴³ <https://hrcak.srce.hr/file/56553> „Savremena komparativna politika: kako strukturirati znanje“ str 12 (01.06.2022)

(iii) Kreiranje politike određuje koja će od predloženih politika postati opšteobavezno pravilo i

(iv) Sprovođenje politike podrazumijeva izvršenje i primjenu javnih politiks, s presuđivanje o politici rješava sporove o njihovoj primjeni.⁴⁴

Osnovne metode komparativne politike (studije mnogih, nekoliko i jedne zemlje) i njezina osnovna jedinica analize (nezavisna nacionalna država) neće se mijenjati u doglednoj budućnosti, unatoč nekim ekstremnijim izjavama o nestanku država u novoj eri globalizacije. Komparativna politika kao polje i metoda potpuno se uklapa u 'metodološko jezgro zaključivanja dokaza' političke znanosti, a primjena komparativnih metoda na probleme u stvarnom svijetu i dalje igrati vrijednu ulogu u inkrementalnom prikupljanju znanja u ovom području.⁴⁵

⁴⁴ Isto 35, str 56-58-59

⁴⁵ Todd Landman, (2008), „Issues and methods in comparative politics: an introduction“, 3rd ed., Taylor & Francis e-Library

IV DIO: POLITIČKI SISTEMI DRŽAVA (SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE, REPUBLIKA TURSKA, FRANCUSKA I RUSKA FEDERACIJA)

8. Politički sistem Sjedinjenih Američkih Država

Simor Martin Lipset tvrdio je da su Sjedinjene Američke Države „prva nova država“ u svijetu, utoliko što su brojni problemi koje su morale da savladaju u nastojanju da uspostave stabilan i principijelan politički sistem pošto su se izborile za nezavisnost od Velike Britanije 1783. godine po mnogo čemu bili slični onima sa kojima su se suočavale države stvorene nakon 1945. godine.

Sjedinjene Američke Države (SAD) imaju najstariji pisani ustav na svijetu koji je još na snazi i s punim pravom mogu da kažu da su uspostavile demokratiju mnogo prije bilo koje druge velike, moderne države.

Gradanski rat je velika istorijska prekretnica za SAD. Mnogo se raspravljalo o tome jesu li SAD do 1861. godine bile samo savez nezavisnih, suverenih država sa punim pravom da se od njega odvoje kada god to poželete, ili nerazdvojiva suverena država čiji se narod odlučio za podjelu vlasti između federalne i državnih vlasti. Nakon 1865. godine SAD su, i zakonski i praktično, postale „jedna nedjeljiva nacija“, a ne savez suverenih država. Četrnaesti amandman Ustava, ratifikovan je 1868. godine otklonio je sve sumnje u tom smislu, utvrđujući da su „svi ljudi rođeni ili naturalizovani u Sjedinjenim Državama građani Sjedinjenih Država i države u kojoj žive“. Ukratko, sad su svi Amerikanci prvenstveno građani Sjedinjenih Država i na osnovu toga građani države u kojoj žive.⁴⁶

8.1 Ustavni sistem

Kao i u većini savremenih država, osnovna struktura i američkog sistema vlasti utvrđena je pisanim ustavom - Ustavom Sjedinjenih Američkih Država, dokumentom koji je sačinjen 1787, ratifikovan 1788. i proglašen 1789. godine. To je najstariji pisani ustav na svijetu koji je još na snazi. Naravno da se ustav u XXI vijeku u mnogo čemu značajno razlikuje od onog iz 1789. godine. Prvi ustav zvanično je promjenjen dvadeset i sedam puta, posljednji put

⁴⁶ Isto 35, str 725-726

amandmanom iz 1992, koji predviđa da nijedan zakon kojim se mijenja nadoknada članova Kongresa ne može stupiti na snagu prije nego se održe izbori za članove Predstavničkog doma. Među najznačajnije amandmane spadaju prvih deset, koji se popularno nazivaju Povelja o pravima i utvrđuju prava pojedinaca, koja država ne smije da krši. Četrnaesti amandman, ratifikovan nakon Građanskog rata, propisuje da je državljanstvo SAD-a, u pravnom smislu, iznad državljanstva određene države i zabranjuje državama da krše „prava i zaštitu“ građana SAD-a što, u pravnom tumačenju, obuhvata gotovo sva pravila koja prvih deset amandmana garantuje građanima u odnosu na saveznu državu. Ostali naročito značajni amandmani jesu oni kojima se zabranjuje ropstvo (trinaesti), garantuje pravo glasa nekadašnjim robovima (petnaesti) i ženama (devetnaesti), uvodi ograničenje od dva predsjednička mandata (dvadeset i drugi) i utvrđuju uslovi za smjenu predsjednika koji nije u stanju da obavlja dužnost (dvadeset peti).

Odredbe pisanog Ustava Sjedinjenih Država, s običajima i praksom koji su za njih vezani, čine ustavni sistem koji ima tri jasna obilježja, a to su federalizam, podjela vlasti i sudska kontrola ustavnosti.⁴⁷

8.2 Federalizam

Američki federalni sistem predviđa sljedeću osnovnu podjelu ovlaštenja:

- (i) Ovlaštenja izričito dodijeljena saveznoj vladi kao što su objava rata, sklapanje sporazuma sa stranim državama, kovanje novca i regulacija trgovine između država;
- (ii) Ovlaštenja koja pripadaju državama na osnovu Desetog amandmana, osnovna ovlaštenja dnose se na obrazovanje, brak i razvod i sl.;
- (iii) Ovlaštenja koja imaju i federalna vlada i država, kao što su određivanje poreskih stopa i definisanje i kažnjavanje krivičnih dijela;
- (iv) Granice ovlaštenja savezne vlade sadržani su u prvih osam amandmana, kao što su zabrana ograničavanja slobode govora, štampe i vjeroispovjesti;
- (v) Granice ovlaštenja vlada država dijelom su date u osnovnom tekstu Ustava, ali su glavne sadržane u Četrnaestom amandmanu;

⁴⁷ Isto 35, str 728

Ukratko, iako federalna vlast ne smije da se miješa u isključiva ovlaštenja država, kad god ustav ili zakon neke države nije u skladu sa zakonom koje je na osnovu svojih ovlaštenja donijela savezna vlada, ustav i zakon države koji je u sukobu sa federalnim mora da popusti. Pored toga, Vrhovni sud SAD-a, koji je organ federalne državne vlasti, odlučuje o tome koji su zakoni federacije i države u skladu sa njihovim ovlaštenjima. Dakle, koliko god je američki federalni sistem nadmetanje između savezne vlade i vlade država, glavni sudija član je jednog od dva suprotstavljenia tima.⁴⁸

8.3 Podjela vlasti

S obzirom na to da većina analitičara američkog sistema smatra da je podjela vlasti najvažnija razlika između sistema SAD-a (koji se naziva predsjednička demokratija) i drugih demokratskih sistema (koji se nazivaju parlamentarne demokratije), potrebno je jasno naznačiti osnovne osobine ove institucije.

Podjela vlasti podrazumijeva ustavnu odvojenost vlasti na posebne ogranke: zakonodavnu, izvršnu i sudsку. Ustav Sjedinjenih Američkih Država izričito daje zakonodavnu ovlast Kongresu (član I), izvršne Predsjedniku (član II), a sudske savezne sudovima na čelu s Vrhovnim sudom (član III). Lica koja će biti na čelu svakog od tri ogranka u SAD-u biraju se različitoj proceduri i sa mandatom različitog trajanja. Članovi Predstavničkog doma biraju se na neposrednim izborima na dvije godine, bez ograničenja u pogledu broja mandata. Članovi Senata biraju se na neposrednim izborima na šest godina, bez ograničenja broja mandata, s tim što se ne biraju istovremeno, nego se svake dvije godine vrši izbor i reizbor trećine članova. Predsjednika bira posredno izborni kolegijum četiri godine, a njegov izbor ograničen je na dva mandata. Sve savezne sudje, uključujući i članove Vrhovnog suda imenuje predsjednik uz saglasnost većine u Senatu, i oni tu dužnost vrše doživotno, dok ne podnesu ostavku ili dok ih ne smijeni Kongres.

U ostale važne instrumente kojima se obezbjeđuje podjela vlasti spada mehanizam ograničenja i ravnoteže zakonodavne, izvršne i sudske vlasti, uz pomoć kojih svaka od njih možeda spriječi druge dvije da se miješaju u njena ustavna ovlaštenja. Na primjer, Senat može da ne prihvati najviše funkcionere koje je imenovao predsjednikili da odbije da ratifikuje sporazume. Dva doma Kongresa zajedno mogu da opozovu, osude i smijene predsjednika ili saveznog

⁴⁸ Isto 35, str 729- 730

sudiju. Takođe mogu da odbiju zakone, zdavanje sredstava ili poreze koje traži predsjednik. Predsjednik, sa svoje strane može da stavi veto na svaki zakon Kongresa, a za preglasavanje njegovog veta Ustavom je predviđena dvotrećinska većina oba doma. On predlaže i imenovanja svih saveznih sudija. Vrhovni sud, na osnovu ovlaštenja za sprovođenje sudske kontrole, može da proglaši nevažećim svaki zakon koji podnesu predsjednik ili Kongres, ako utvrdi da je u suprotnosti s Ustavom.⁴⁹

8.4 Sudska kontrola ustavnosti

Sudska kontrola ustavnost može se definisati kao ovlaštenje suda da neki zakonodavni ili izvršni akt proglaši nevažećim na osnovu toga što je neustavno. Svi američki sudovi, uključujući i niže savezne i državne na svim nivoima, povremeno koriste ovo ovlaštenje. Ali konačnu riječ o ovim pitanjima koja se tiču tumačenja Ustava ima Vrhovni sud SAD-a. Mada svaka demokratija mora da odredi ko ima konačnu riječ o tome šta ustav dopušta, a šta zabranjuje, Sjedinjene Države spadaju u malobrojne demokratije kojima je to ovlaštenje dato najvišem apelacionom суду u sistemu redovnih sudova. U nekim zemljama, kao što je Italija, konačnu riječ imaju specijalni tribunal izvan sistema redovnih sudova, dok u drugim (kao što su Meksiko i Švajcarska) ovo ovlaštenje podrazumijeva ulogu „federalnog arbitra“ koji ne može poništiti odluke organa izvršne i zakonodavne vlasti države. Otuda je sudska kontrola ustavotvornosti izrazita, ali ne i ekskluzivna, odlika američkog ustavnog sistema.⁵⁰

8.5 Postupak kreiranja politika u Americi

Kada govorimo o kreiranju politike u Sjedinjenim Državama, moramo, prije svega, imati u vidu da ustavni okvir u kojem taj proces funkcioniše smišljen da spriječi donošenje loših odluka, a ne da olakša donošenje dobrih. Sigurno su autori Ustava u Filadelfiji željeli da vast u cijeloj zemlji bude efikasnija nego što je to bilo moguće na osnovu Odredbe Konfederaciji, ali, donošenje i sprovođenje efikasnih, koherentnih u snažnih politika na nivou cijele zemlje nije bio njihov promarni cilj. Smatrali su da na državnu vlast ne bi trebalo gledati kao na

⁴⁹ Isto 35, str 731

⁵⁰ Isto 35, str 731

dobronamjernu majku koja će učiniti sve da joj sva djeca budu sita i sretna. Ne smijemo zaboraviti, upozoravali su, da je vlast moćna i opasna institucija koju su stvorila nesavršena ljudska bića. Osnovni cilj vlasti i, jedini legitimni razlog za njeno postojanje i prihvatanje – jeste da svakom pojedincu osigura bogomdano pravo na život, slobodu i imovinu. Po njihovim shvatanjima, sve što vlast čini preko toga ne samo da je manje važno nego je i neprihvatljivo ako na bilo koji način ograničava ta osnovna prava. Najbolji način da vlast bude dovoljno jaka da osigurava prava svojih građana, a pri tome ne toliko moćna da može da ih gazi, jeste da svoju moć podijeli na moge različite agencije – federalne i državne vlade kroz federalni sistem i kroz podjelu vlasti u federalnoj vladi. Smatrali su da vlast treba da bude podijeljena tako da nijedan dio nikad ne može da preuzme ukupnu kontrolu i da svoje interese ostvaruje na uštrb svih drugih.⁵¹ Oni, dakle, nisu mislili da su političke blokade, u kojima vlast ne može da djeluje jer jedan od njenih djelova blokira djelovanje drugih, veliki nedostatak koji bi trebalo izbjegći gdje god je to moguće i prevazići što prije. Naprotiv, smatrali su da su takvi zastoji neuporedivo bolji od mjera kojima vlast grubo zanemaruje interese i protivljenje bilo kog značajnog dijela zajednice. Zato danas, kad god se vlast nađe u blokadi i ne može efikasno da rješava probleme budžetskog deficit-a, rastućeg nacionalnog duga, kriminala, zdravstvene zaštite, finansiranja kampanja, rata protiv terorizma ili neke druge, možemo sa sigurnošću reći da proces donošenja odluka funkcioniše onako kako su ga njegovi tvorci i zamislili.⁵²

8.6 Politička izvršna vlast u Sjedinjenim Džavam

Kada su se američki ustavotvorci sastali u Filadelfiji 1787., pitanje izvršne vlasti stvorilo je dilemu. S jedne strane, očevi osnivači željeli su da izbjegnu sve što bi se moglo pokazati kao „zametak monarhije“. Na kraju krajeva, Američka revolucija upravo je oslobođila novu naciju engleskog kralja Georgea III. S druge strane, mnogi delegati složili su se sa ocem osnivačem Alexandrom Hamiltonom da je jedan izvršni organ potreban zbog „odlučivanja, aktivnosti, povjerljivosti i brzine“. Konačno, osnivači su se odlučili za predsjednika, položaj koji ne u stanju da obezbjedi brzu akciju za republiku u kojoj se od Kongresa, bez obzira na sve, očekivalo da igra glavnu ulogu. ...predsjednika biraju kroz Izborni koledž, čije će članove imenovati državna zakonodavna tijela. Prema tome, ustavotvorci su slučajno došli do suštine

⁵¹ Najpotpuniji prikaz ove filozofije predstavlja, naravno, djelo *Federalistički spisi*, Džejmsa Medisona, naročito spis br. 10.- Clinton Rossiter, ur., The Federalist Papers (new York: New American Library, 1961).

⁵² Isto 35, str 750- 751

karakteristike predsjedničkog sistema: do razdvojenih izbora za izvšnu i zakonodavnu vlast. Osnivači nisu, međutim, bili spremni da prihvate neposredne izbore. Upravo suprotno, jedna svrha Izbornog koledža bila je da izbor predsjednika izoluje od uticaja „ćudljivih masa“. Koledž je postao mehaničko sredstvo za raspodjelu glasova za njega; svaka država ima određeni broj glasova za Koledž.

Ustav takođe obezbeđuje da jednom izabrani predsjednik sigurno ostaje na položaju, čime se uspostavlja razdvojeni opstanak egzekutive i legislative, što je simbol predsjedničkog sistema. Predsjednika može da razriješi samo Kongres kroz „impičment i osudu za izdaju, korupciju ili druge teške zločine i prekršaje“. Upravo kao što Kongres ne može da na uobičajen način smijeni predsjednika, ni predsjednik ne može da raspusti Kongres i sazove nove izbore. U ustavu se navodi da „izvršna vlast pripada predsjedniku Sjedinjenih Američkih Država“. Uz opštu obavezu „staranje o vjernom sprovođenju zakona“, predsjedniku se povjeravaju eksplisitne dužnosti, kao što je funkcija vrhovnog komandanta. Ova izričita ovlaštenja tokom vremena su tumačena kao da predsjedniku daju dalja podrazumjevajuća ovlašćenja - ona bez kojih ne bi mogao da ispunji svoje ustavne dužnosti.

Predsjednik ima dalja ovlaštenja koja mu eksplisitno daje Kongres i takođe može da se angažuje u akcijama na sopstvenu inicijativu, kao što je izdavanje naloga, izjava i proglosa. Pri tome, predsjednički instrumentarij daleko je od skromnog, ovaj položaj originalno je osmišljen u zajedničkom nastojanju da se ograniče pretenzije izvršne vlasti, i podjednako je jasno da ova ograničenja još traju.

Predsjednik mnoga svoja ovlaštenja dijeli sa Kongresom:

1. Predsjednik je vrhovni komandant, ali Kongres zadržava ovlaštenja za objavu rata;
2. Predsjednik može da imenuje članove vlade i potpisuje međudržavne sporazume, ali samo uz „savjet i pristanak“ Senata;
3. Predsjednik „preporučuje Kongresu mјere koje procjenjuje neophodnim i efikasnim“, ali nema nikakvog načina da osigura da će njegovi prijedlozi biti prihvaćeni;
4. Predsjedni, može da stavi veto na zakon, ali Kongres može da preglosa njegove zamjerke;
5. Finansije kontroliše Kongres a ne predsjednik.

Iz predsjednikove ustavne pozicije proističu dva zaključka. Prvo, opisivanje odnosa između predsjednika i Kongresa kao podjele vlasti dovodi u zabludu. U stvarnosti više postoji podjela

institucija nego podjela zakonodavnih i izvršnih ovlaštenja. Predsjednik i Kongres dijele vlast: i jedan i drugi nastoje da vrše uzajamni uticaj, ali nijedan nije u poziciji da diktira.

Nasuprot predsjednikovoj nacionalnoj izbornoj jedinici, zakonodavci se biraju bez ograničenja broja mandata iz lokalnih oblasti na mandat od dvije godine za Predstavnički dom i šest godina za Senat. Različiti interesi koji proizilaze iz ovih različitih izbornih jedinica znače da stranka ne može da integriše izvršnu i zakonodavnu vlast na način na koji je to moguće u parlamentarnom sistemu. Drugo, u sistemu zajedničke kontrole predsjednička moć postaje moć ubjeđivanja. Kako je rekao predsjednik Truman, „osnovna moć koju predsjednik ima je da okupi ljudе i pokuša da ih ubjedi da rade ono što i treba da rade bez ubjeđivanja“. U ovom zadatku, savremeni predsjednik može da slijedi dvije strategije: obraditi Vašington⁵³ i obraditi javnost⁵⁴.

Jedan faktor ovdje je da predsjedničkom sistemu nedostaje snažan kabinet koji će predstavljati protivtežu ličnim savjetnicima. U SAD, kabinet se ne pominje u ustavu; njegovi sastanci tek su nešto više od mogućnosti za fotografisanje predsjednika. Članovi kabineta često imaju teškoće u pristupu predsjedniku kroz džunglu njegovih savjetnika. Za razliku od nekih parlamentarnih sistema, predsjednička vlada nikad nije kabinetska vlada.⁵⁵

9. Politički sistem Republike Turske

Politički sistem u Turskoj je demokratski parlamentarni republički sistem, koji se temelji na socijalnoj pravdi i vladavini prava u sekularnom ustavu, koji dopušta više političkih stranaka. Politika Turske odvija se u okviru ustava, republički i predsjednički sistem, s različitim nivoima i granama vlasti. Turska Republika je sekularna predsjednička republika zasnovana na načelu diobe vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku, a Ustav je vrhovni zakon države. Vlada Turske je nacionalna vlada Turske. Pojam vlada može značiti ili skup institucija ili konkretno Kabinet. Turski politički sistem temelji se na podjeli vlasti. Izvršnu vlast vrši Vijeće ministara, koje imenuje i vodi predsjednik, koji služi kao šef države i šef vlade. Zakonodavnu

⁵³ Amrički predsjednik će pokušati da se nagodi sa članovima Kongresa radi dobijanja većine za svoje zakonske prijedloge.

⁵⁴ Predsjednik će koristiti svoj pristup masovnim medijima u pokušaju da utiče na javno mijenje i time posrednim putem ubjedi Vašington (Kernell, 2006)

⁵⁵ Hague Rod i Harrop Martin, Uporedna vladavina i politika, Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka, 2014, str. 426-430

vlast ima Velika narodna skupština . Sudska vlast je neovisna o izvršnoj i zakonodavnoj vlasti. Njezin sadašnji ustav usvojen je 7. novemra 1982. nakon ustavnog referenduma .

Glavne ustavne izmjene donijela je Narodna skupština 21. januara 2017. i odobrena na referendumu 16. aprila 2017. Reforme su, među ostalim mjerama, ukinule mjesto premijera i imenovale predsjednika i za šefu države i vlade, čime su se Turska učinkovito transformirala iz saborskog režima u predsjednički.⁵⁶

Prema Ustavu od 7. 11. 1982 (do 2010. amandmanima je mijenjan u 17 navrata), Turska je bila unitarna republika s predsjednikom kao šefom države. Biran je u parlamentu do 2007., a potom ga biraju izravno građani na mandatno razdoblje od četiri godine, uz mogućnost jednoga reizbora (prvi neposredni izbori za predsjednika republike provedeni su 2014). Izvršnu vlast imala je vlada na čelu koje je predsjednik vlade (imenovao ga je i razrješavao predsjednik republike, koji je na prijedlog predsjednika vlade imenovao i razrješavao dužnosti ministre). Vlada je bila odgovorna jednodomnoj Turskoj velikoj narodnoj skupštini koja ima zakonodavnu vlast.⁵⁷

9.1 Ustav Republike Turske iz 1982 godine

Od osnutka Turske Republike na snazi su bila četiri različita ustava. To su Ustav iz 1921., Ustav iz 1924., Ustav iz 1961. i Ustav iz 1982. godine. Ustav iz 1982., koji je trenutno na snazi, izrađen je nakon državnog udara 12. septembra 1980. i usvojen 7. novembra 1982. na referendumu održanom toga dana. Ustav je prihvaćen s 91,17% glasova. Međutim, još uvijek se raspravlja o legitimnosti Ustava iz 1982. jer ga je nametnuo vojni režim, a referendum je proveden po izvanrednom stanju. Prva tri članka Ustava iz 1982. definišu temeljna načela Turske Republike, koja su u članku 4. proglašena nepromjenjivim na bilo koji način. Ustav definira Tursku kao republiku i kao demokratsku, sekularnu i socijalnu državu vođenu vladavinom prava. Glavni cilj i dužnosti države su zaštita neovisnosti i integriteta turskog naroda, nedjeljivosti zemlje, Republike i demokratije; osigurati dobrobit, mir i dobrobit pojedinaca; te eliminisati političke, društvene i ekonomski barijere koje koče osnovna prava pojedinaca. U Ustavu iz 1982. državni suverenitet pripada naciji. Članci 7., 8. i 9. sastoje se od definicija zakonodavne, izvršne i sudske vlasti države, a one su odvojene Ustavom.

⁵⁶ <https://rm.coe.int/168071a9f7>, „Local and regional democracy in Turkey“ (03.05.2022)

⁵⁷ <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=62811> Republika Turska(20.05.2022)

Zakonodavni organ turske države je Velika turska narodna skupština u ime Turske nacije. Izvršnu vlast obnašaju predsjednik i Kabinet (Vijeće ministara). Sudsku vlast vrše neovisni sudovi. Svi su pojedinci jednaki pred zakonom bez diskriminacije, prema članku 10. Ustava. U sedamnaest navrata između 1987. i 2010. godine unesene su promjene u različite članke turskog ustava iz 1982. godine. Posljednja promjena učinjena je nakon što je turska javnost prihvatile izmjene predložene na referendumu održanom 12. rujna 2010. Riječ je o opsežnim ustavnim promjenama koje utječu na strukturu pravosudnog sistema, te ljudska i radnička prava. Štoviše, projekt uvođenja novog civilnog ustava je na dnevnom redu većine turskih političkih stranaka kao obećanje za izbore 2011. godine.

Velika nacionalna skupština Turske (TBMM) je zakonodavna vlast turske države. "Velika narodna skupština", čiji je naziv promijenjen u "Turska Velika narodna skupština" 1921., otvorena je 23. aprila 1920. Na svom drugom sastanku 24. aprila 1920. Mustafa Kemal Atatürk proglašen je predsjednikom Skupštine i ostao na toj dužnosti sve dok nije 29. oktobra 1923. izabran za predsjednika Turske Republike. U tim prvim godinama rada Skupštine, ona je bila i zakonodavni i izvršni organ Republike. Tako je bilo sve do Ustava iz 1961., koji je nakon državnog udara 1960. izradila "Konstitutivna skupština" koju je formirala vojska. U ovom je Ustavu usvojeno načelo podjele vlasti. Drugi važan aspekt ovog ustava bila je dvodomna struktura Skupštine koju su sada činili Narodna skupština i Senat Republike. Ustavom iz 1982. godine ponovno je uspostavljena jednodomna skupština. Glavne funkcije TBMM-a su donošenje zakona; nadzirati izvršno tijelo, Vladu i ministre; te raspravljati i odobravati proračun. Nakon parlamentarnih izbora Skupština održava prvu sjednicu na kojoj članovi polažu prisegu. Zakonodavni period je vrijeme između dva parlamentarna izbora, a zakonodavna godina počinje 1. oktobra i završava 30. septembra. Zastupnici Skupštine i Vijeća ministara mogu predlagati zakone i nacrte zakona. Svoje prijedloge šalju Predsjedništvu Skupštine, koje prijedloge zakona prosljeđuje nadležnim odborima. Dok bi glavna povjerenstva trebala zaključiti raspravu o prijedlozima u roku od 45 dana, sekundarna bi svoja stajališta o prijedlozima zakona trebala poslati u roku od 10 dana. Izvešća odbora vraćaju se Predsjedništvu Skupštine radi uvrštavanja u dnevni red Glavne skupštine. O prijedlozima raspravljaju Vlada i saborski zastupnici na sastanku skupina političkih stranaka Opće skupštine. Nakon rasprave glasa se o tome hoće li se prijedlozi prihvati ili odbiti. Zakoni se zatim šalju predsjedniku Republike Turske i objavljaju se u Službenim novinama nakon što ih potpiše predsjednik. Velika nacionalna skupština Turske ima ukupno 550 članova. Ove članove bira javnost na parlamentarnim izborima. Članovi Skupštine imaju

zakonodavni imunitet. To znači da, osim ako Skupština ne odluči drugačije, član koji je optužen da je počinio kazneno djelo neće biti uhićen, ispitan, pritvoren ili osuđen. U Turskoj postoje prijepori oko toga treba li takav zakonodavni imunitet biti ukinut ili ne. Unutar Velike narodne skupštine Turske postoji Biro Skupštine, uz političke stranke, Savjetodavni odbor i 17 komisija. Predsjednik Skupštine, četiri zamjenika predsjednika, sedam članova tajnika i tri upravna člana, koji se svi biraju iz reda saborskih zastupnika, čine Biro Skupštine. Ovo ispituje izborne procedure unutar Glavne skupštine. Glavne dužnosti predsjednika su predstavljanje Velike narodne skupštine Turske izvan parlamenta; vođenje Glavne skupštine; vođenje Vijeća Predsjedništva; i nadzor nad komisijama TBMM. Predsjednik Skupštine obavlja i funkciju potpredsjednika Republike kada je predsjednik odsutan. Savjetodavni odbor daje mišljenje na zahtjev predsjednika. Sastoji se od vođa grupe političkih stranaka koje mogu formirati skupinu unutar Skupštine ako imaju najmanje 20 zastupnika u parlamentu. Konačno, povjerenstva u Saboru daju mišljenja o nacrtima zakona, prijedozima zakona i uredbi. Među 17 ministarstava su i Ustavno ministarstvo; Komisija za pravosuđe; Ministarstvo za nacionalnu obranu; Ministarstvo za unutarnje poslove; Ministarstvo za vanjske poslove; Ministarstvo za ispitivanje ljudskih prava; Komisija za integraciju Europske unije; Ministarstvo za zdravstvo, porodicu, rad i socijalna pitanja; i Državno ministarstvo za obrazovanje, kulturu, mlade i sport.⁵⁸

9.2 Vlada Republike Turske

Vlada je podijeljena u tri grane, u skladu sa specifičnim pojmovima iznesenim u trećem dijelu turskog ustava :

9.2.1 Zakonodavna vlast

Jednodomni Parlament donosi zakone, raspravlja i usvaja prijedloge zakona o proračunu, objavljuje rat , odobrava sporazume, proglašava amnestiju i pomilovanje i ima ovlast opoziva , kojim može smijeniti sjedeće članove vlade. Zakonodavnu vlast ima jednodomni parlament sa

⁵⁸ file:///C:/Users/apofi/Downloads/213-220_ANEXO_ESTRUCTURA+POLITICA+DE+TURQUIA_ANG.pdf Politički sistem Republike Turske (10.05.2022)

600 članova. Članovi se biraju na razdoblje od pet godina prema D'Hondtovoj metodi⁵⁹. Pravo zastupnika može biti svaki građanin stariji od osamnaest godina. Zastupnici Velike narodne skupštine ne mogu obnašati dužnosti u državnim odjelima i drugim tijelima javnih poduzeća i njihovim podružnicama.

Saborski zastupnici mogu sjediti u ime političke stranke ili kao nezavisni saborski zastupnik. Oni su također izaslanici za pokrajinu u kojoj su izabrani. Za izmjenu zakona potrebna je prosta većina, a za izmjenu ustava dvotrećinska većina. Prijedlog zakona može podnijeti bilo koji saborski zastupnik.

Dužnosti i ovlasti Velike narodne skupštine Turske su da donosi, mijenja i ukida zakone; raspravljati i usvajati prijedloge zakona o proračunu i završne račune; odlučiti na objavu rata; odobriti ratifikaciju međunarodnih ugovora, odlučiti s većinom od tri petine Velike narodne skupštine Turske proglašiti amnestiju i pomilovanje; te da vrši ovlasti i izvršava dužnosti predviđene drugim člancima Ustava.

9.2.2 Izvršna vlast

Izvršnu vlast u turskoj vladi ima predsjednik Turske, gdje se vlast često delegira članovima vlade i drugim dužnosnicima. Predsjednik je vrhovni zapovjednik vojske, može staviti veto na zakonske prijedloge prije nego što postanu zakon (podložni su parlamentarnoj preglasavanju), može izdavati predsjedničke dekrete o pitanjima koja se tiču izvršne vlasti, s izuzetkom temeljnih prava, prava pojedinca i određenih političkih prava (parlamentarni zakoni prevladavaju predsjedničkim dekretima), te imenuje članove kabineta i druge dužnosnike koji upravljaju i provode nacionalne zakone i politike. Izvršnu vlast, prema III dijelu Ustava, čine predsjednik i oni na koje su prenesene ovlasti predsjednika. Predsjednik je i šef države i vlade, kao i glavni vojni zapovjednik. Predsjednik, prema Ustavu, mora "osigurati provedbu Ustava", te "osigurati uredan i skladan rad državnih organa".⁶⁰ Predsjednik može potpisati zakon koji je usvojio Parlament kao zakon ili može staviti veto na njega, sprječavajući da postane zakon osim ako prosta većina u Saboru ne izglosa da se veto poništi. Po suglasnosti

⁵⁹ D'Hondtova metoda je moda pretvaranja glasova u mandate u proporcionalnom izbornom sistemu (sistemu lista) kao sistem navećeg ostatka u kojem se broj dobijenih glasova dijeli sa djelovima 1,2,3,4,5.... Stranka sa najvećim prosječnim brojem glasova dobija mandat, onda se glasovi dijele sa sljedećim djeliocem sve do raspodjele mandata.

⁶⁰"[Dužnosti i ovlasti](#)". www.tccb.gov.tr. Predsjedništvo Republike Turske,(07.05.2022)
"[Turski ustav](#)". www.anayasa.gov.tr. Anayasa Mahkemesi, (08.05.2022)

predsjednika, zakoni se objavljaju u Narodnim novinama i tom objavom stupaju na snagu, osim ako samim zakonom nije određen datum stupanja na snagu. Predsjednik također ima mogućnost uvođenja zakona izdavanjem predsjedničkih dekreta. Međutim, zakoni koje donosi Sabor prevladavaju nad predsjedničkim dekretima s obzirom na istu temu u hijerarhiji normi. Nadalje, predsjedničkim dekretima ne mogu se regulirati temeljna i lična prava ili dužnosti te politička prava ili dužnosti.

9.2.3 Sudska vlast

Ustavni sud (za ustavno prosuđivanje i ocjenu pojedinačnih zahtjeva koji se odnose na ljudska prava), Kasacijski sud (donositelj konačne odluke u redovnom sudstvu), Državno vijeće (donositelj konačne odluke u upravnom sudstvu) i Sud za nadležne sporove (za rješavanje ustavno nadležnih sporova između sudova) su četiri organizacije koje su Ustavom opisane kao vrhovni sudovi. Suce Ustavnog suda imenuju predsjednik i Sabor. Ustavni sud, Kasacijski sud, Državno vijeće i Sud za sporove o nadležnostima su vrhovni sudovi koji se spominju u sudskom dijelu Ustava. Sudovi djeluju u okviru građanskog prava.

Ustavni sud provjerava jesu li zakoni u skladu s Ustavom. Od 2005. godine također se ocjenjuju pravna načela utvrđena različitim međunarodnim ugovorima o ljudskim pravima. Državne institucije, vladajuće stranke i oporba imaju izravan pristup Sudu. Građani se također mogu u parnici koja je u tijeku pozvati na navodnu neustavnost pojedinog zakona.

Međunarodni ugovori, nakon ratifikacije u Parlamentu, hijerarhijski imaju isti učinak kao kodeksi i statuti. Međutim, odredbe međunarodnih ugovora koje uključuju temeljna prava i slobode prevladavaju u odnosu na domaće kodekse i statute.

Postoje i specijalizirani sudovi za određena pravna područja u okviru ovlasti građanskih sudova kao što su katastarski sudovi, trgovački sudovi, sudovi potrošača, sudovi za intelektualno i industrijsko vlasništvo te sudovi za rad.

Sloboda i neovisnost pravosudnog sistema zaštićena je ustavom. Ne postoji organizacija, osoba ili institucija koja se može miješati u rad sudova, a izvršne i zakonodavne strukture moraju se povinovati odlukama sudova. Sudovi, koji su neovisni u obavljanju svojih dužnosti,

svaku odluku moraju obrazložiti na temelju odredbi Ustava, zakona, sudske prakse i ličnog uvjerenja.

Pravosudni sistem je visoko strukturisan. Turski sudovi nemaju sistem porote; suci donose odluke nakon utvrđivanja činjenica u svakom predmetu na temelju dokaza koje su iznijeli advokati i tužitelji. Za manje građanske tužbe i prekršaje, predmet preuzimaju mirovni suci. Ovaj sud ima jednog suca. Ima nadležnost za prekršaje i sitne zločine, s kaznama u rasponu od malih novčanih do kratkih zatvorskih kazni. Prvostepeni sudovi s troje sudaca nadležni su za velike građanske parnice i teška kaznena djela. Svaka osuda u kaznenom predmetu može se podnijeti žalbenom sudu na sudske preispitivanje.

Pravosudni sistem Republike Turske temelji se na Ustavu iz 1982. u kojem se pravi razlika između civilnog i vojnog sistema jurisdikcije. Postoje građanski sudovi i vojni sudovi. Osim ovog razdvajanja, postoji i razlika između sudova općeg prava i upravnih sudova. Štoviše, u Turskoj postoje vrhovni sudovi, a to su Ustavni sud, Visoki žalbeni sud, Državno vijeće (Daniştay), Visoki vojni žalbeni sud, Visoki vojni upravni sud, Sud za jurisdikcijske sporove , i Turski računski sud (Sayıştay). Sudovi općeg prava u osnovi se sastoje od dva dijela: sudskega sudova i kaznenih sudova. Sudski sudovi ispituju slučajeve koji uključuju pojedince o pitanjima kao što su dug, nasljedstvo, razvod i stečaj. Postoje "mirovni sudovi" koji su civilni sudovi najniže razine u Turskoj i "prvostepeni građanski sudovi" koji ispituju predmete osim onih koje vode mirovni sudovi. Visoki žalbeni sud je Vrhovni sud sudova općeg prava ili sudova pravde. Kazneni sudovi podijeljeni su na "kaznene sudove" koji rješavaju manje predmete; "prvostepeni kazneni sudovi" i "teški kazneni sudovi". Nekada su postojali i "sudovi državne sigurnosti" koji su osnovani 1983. godine nakon vojnog udara 1980. godine radi ispitivanja slučajeva državne sigurnosti. Međutim, ti sudovi su ukinuti 2005. godine, a njihove su dužnosti preuzele najviši kazneni sudovi. Organizacija upravnog pravosuđa u Turskoj ima dvije komponente, a to su upravni sudovi i porezni sudovi. Ovi sudovi ispituju slučajeve uprave i poreznih pitanja između pojedinaca i državnih organa. Državno vijeće je Vrhovni sud upravne pravde. Vojni sudovi u Turskoj sude u predmetima koji se tiču vojnog osoblja, vojnih zločina koje su počinile vojne osobe i kaznenih djela vezanih uz vojnu službu i dužnosti. Do promjene Ustava 2010. vojni su sudovi bili ovlašteni suditi nevojnim osobama za vojna djela ili za kaznena djela počinjena protiv vojnih osoba. Promjenom Ustava nevojnim pojedincima više se ne može suditi vojnim sudovima osim u ratnom stanju. Vrhovni sudovi Ustavni sud osnovan je prema odredbama Ustava iz 1961. godine. Ima status "primus inter pares" među vrhovnim sudovima u Turskoj. Sastoji se od 17 članova. Dva člana iz Računskog

suda i jednog člana iz reda pravnika bira Velika nacionalna skupština Turske. Predsjednik imenuje tri člana iz Visokog žalbenog suda, dva člana iz Državnog vijeća, jednog člana iz Visokog vojnog žalbenog suda, jednog člana iz Visokog vojnog upravnog suda, tri člana iz Vijeća za visoko obrazovanje i četiri člana među istaknutim pojedincima (viši rukovoditelji, pravni praktičari, prvorazredni suci i tužitelji i izvjestitelji Ustavnog suda). Ustavni sud ispituje ustavnost “u pogledu oblika i sadržaja zakona, uredbi o izmjenama i dopunama zakona i statuta Velike narodne skupštine Turske”, prema članku 148. Ustava iz 1982. godine. Odredbe o izmjenama i dopunama zakona donesene tijekom rata, izvanrednog stanja ili izvanrednog stanja ne mogu se ocjenjivati od strane Ustavnog suda. Visoki žalbeni sud je Vrhovni sud koji razmatra odluke i presude sudova pravde sa stajališta usklađenosti sa zakonom. Državno vijeće je nadležno za razmatranje žalbi iznesenih na odluke upravnih ili poreznih sudova i presude donesene u predmetima koje je Državno vijeće razmatralo kao prvostupanjski sud. Visoki vojni prizivni sud je Vrhovni sud koji preispituje odluke i presude koje su diktirali vojni sudovi i sudi u predmetima.

Visoki vojni upravni sud nadležan je, kao sud prvog i zadnjeg stepena, za sukobe koji se tiču vojnih osoba te upravne poslove i radnje u vezi vojne službe, čak i ako ih provode nevojne vlasti. Sud za sporove nadležan je za rješavanje sporova koji se odnose na dužnosti i presude pravosudnih, upravnih i vojnih sudova. Turski računski sud zadužen je za reviziju prihoda, rashoda i imovine državnih ureda koji se financiraju iz općeg i priloženog proračuna; i donošenje konačne odluke nakon ocjene računa i radnji nadležnih službenika.⁶¹

10. Politički sistem Rusije

10.1 Državno uređenje Ruske Federacije

Ruska Federacija je demokratska federalivna pravna država sa republikanskim oblikom vlasti (čl. 1). Državnu vlast u Ruskoj Federaciji predstavljaju Predsjednik, Federalna skupština, Vlada i sudovi.

⁶¹ Isto 49

10.2 *Ustav Ruske Federacije*

Ustav Ruske Federacije usvojen je na ustavnom referendumu održanom 12. decembra 1993. Na referendumu je učešće uzelo 58,187.755 birača (54,8%), od kojih je 32,937.630 (54,5%) glasalo za usvajanje Ustava. Ustav Ruske Federacije je stupio na snagu danom službene objave, 25. decembra 1993. Usvajanju Ustava prethodila je ustavna kriza. Na osnovu Jelcinovog Dekreta (od 2. juna 1993), od 5. juna do 12. jula 1993, u Moskvi je održana Ustavotvorna skupština na kojoj je učestvovalo oko 800 učesnika. Nacrt Ustava je rađen pod pokroviteljstvom tri čovjeka: Sergeja Sergejeviča Aleksejeva, Anatolija Aleksandroviča Sobčaka i Sergeja Mihajloviča Šahraja. Na izradu nacrta Ustava uticale su ideje Ustava Francuske od 1958. Agencija SAD za međunarodni razvoj (USAID) izradila je nacrt glavnih koncepata Ustava. Ustav od 1993. je naslijedio Ustav RSFSR od 1978.

10.3 *Struktura Ustava*

Ustav Ruske Federacije se strukturalno sastoji od Preambule, Odjeljka I (9 glava) i Odjeljka II, kao i 4 amandmana (doneseni u periodu od 2008. do 2014). Broji 137 članova.

Odjeljak I Ustava sastoji se od 9 glava:

Glava I *Temelji ustavnog sistema* (čl. 1–16);

Glava II *Prava i slobode čovjeka i građanina* (čl. 17– 64);

Glava III *Federalna struktura* (čl. 65– 79);

Glava IV *Predsjednik Ruske Federacije* (čl. 80– 93);

Glava V *Federalna skupština* (čl. 94– 109);

Glava VI *Vlada Ruske Federacije* (čl. 110– 117);

Glava VII *Sudska vlast i tužilaštvo* (čl. 118– 129);

Glava VIII *Lokalna samouprava* (čl. 130– 133);

Glava IX *Ustavni amandmani i revizija Ustava* (čl. 134– 137).

Odjeljak II Ustava je naslovлен: *Zaključne i prelazne odredbe*.

10.4 Predsjednik Ruske Federacije

Predsjednik Ruske Federacije najviša je državna funkcija Ruske Federacije, kao i osoba koja je izabrana na tu dužnost, a Predsjednik Ruske Federacije predstavlja šefa države. Predsjednik ne pripada nikakvom ogranku vlasti, već im je nadređen; zato što ima koordinativne funkcije ima pravo da raspusti Državnu Dumu. U skladu sa Ustavom Ruske Federacije i federalnim zakonima Predsjednik Ruske Federacije određuje osnovne pravce unutrašnje i vajske politike.

Predsjednika Ruske Federacije biraju građani na 6 godina na osnovu opštег, jednakog i neposrednog biračkog prava. Bilo koji građanin Ruske Federacije stariji od 35 godina i koji ima prebivalište u zemlji više od 10 godina, može biti izabran za Predsjednika

Predsjednik može biti izabran još jedan uzastopni mandat. Predsjednik Ruske Federacije predlaže Savjetu Federacije kandidate za sudije Ustavnog i Vrhovnog suda, Višeg arbitražnog suda, kandidate za Generalnog tužioca Ruske Federacije; imenuje sudije ostalih federalnih sudova. Čl. 84. taksativno navodi dužnosti Predsjednika Ruske Federacije.

On:

- a) raspisuje izbore za Državnu Dumu u skladu sa Ustavom Ruske Federacije i federalnim zakonom;
- b) raspušta Državnu Dumu u slučajevima i uslovima predviđenim Ustavom Ruske Federacije;
- c) raspisuje referendum po pravilima utvrđenim federalnim ustavnim zakonom;
- d) podnosi nacrte zakona Državnoj Dumi;
- e) potpisuje i objavljuje federalne zakone;
- f) obraća se Federalnoj skupštini jednogodišnjom porukom o stanju u zemlji sa smjernicama o unutarnjoj i vanjskoj politici Države.

Po čl. 87, st. 1, Predsjednik Ruske Federacije je vrhovni komandant oružanih snaga. U slučaju agresije na Rusku Federaciju, ili direktne prijetnje od agresije, Predsjednik ima ovlaštenje da na teritoriji Ruske Federacije ili jednog dijela teritorije uvede vanredno stanje, o čemu obavještava Savjet Federacije i Državnu Dumu. Predsjednik Ruske Federacije ima ovlaštenje da donosi dekrete i naredbe. Ustav Predsjedniku daje imunitet.

Po čl. 93, st. 1, Predsjednik može biti smijenjen sa funkcije od Savjeta Federacije na osnovu optužbi za veleizdaju i drugi teški zločin, što potvrđuju Vrhovni sud i Ustavni sud Ruske Federacije.

10.5 Federalna skupština

Federalna skupština – predstavlja zakonodavni organ Ruske Federacije, u skladu sa Ustavom Federacije od 1993 Federalnu skupštinu čine dva doma: Državna Duma Ruske Federacije (donji dom) i Savjet Ruske Federacije(gornji dom).

Državna Duma se sastoji iz 450 deputata. Za deputata može biti izabran građanin Ruske Federacije koji ima najmanje 21 godinu i ima pravo učestvovati na izborima. Nijedno lice ne može biti istovremeno deputat Državne Dume i član Savjeta Federacije. Na čelu Državne Dume stoji Predsjednik, prvi zamjenici predsjednika i zamjenici predsjednika. Svaka frakcija ili deputatska grupa ima pravo odrediti jednog zamjenika predsjednika. Državna Duma usvaja federalne zakone većinom glasova od ukupnog broja deputata. Federalni zakoni koje usvoji Državna Duma se u roku od 5 dana podnose na razmatranje Savjetu Federacije. Smatra se da je Savjet Federacije odobrio federalni zakon ako je za njega glasalo više od pola članova vijeća ili ako ga Savjet Federacije nije razmotrio u roku od 14 dana. Ako Savjet Federacije odbije zakon, vijeće može formirati komisiju za sređivanje kontradikcija, nakon čega federalni zakon usvaja Državna Duma. Ako se Državna Duma ne složi sa odlukom Savjeta Federacije, federalni zakon se smatra usvojenim ako ga tokom drugog glasanja podrže najmanje dvije trećine odukupnog broja deputata Državne Dume.

Državna Duma se može raspustiti ukazom Predsjednika Ruske Federacije, ukoliko je ona tri puta odbila kandidaturu za dužnost predsjednika Vlade Ruske Federacije ili izglasala nepovjerenje Vladi nakon 3 mjeseca. Duma ne može biti raspuštena u prvoj i posljednjoj godini svog rada. U slučaju raspuštanja Državne Dume, Predsjednik Ruske Federacije raspisuje izbore najranije u roku od 4 mjeseca od dana raspuštanja.

Prema Ustavu Ruske Federacije, Državna Duma ima sljedeća ovlaštenja:

- 1) daje saglasnost Predsjedniku Ruske Federacije za imenovanje Predsjednika Vlade Ruske Federacije;
- 2) rješava pitanja o povjerenju Vladi Ruske Federacije;
- 3) imenuje i razrješava predsjednika Centralne banke Ruske Federacije;

- 4) objavljuje amnestiju;
- 5) podiže optužbu protiv Predsjednika Ruske Federacije radi njegovog razrješenja. Savjet Federacije uključuje po dva predstavnika iz svakog subjekta Ruske Federacije: jedan iz zakonodavnog i jedan iz izvršnog organa državne vlasti.

Predsjednik Savjeta Federacije predsjedava i rukovodi njegovim sjednicama, predstavlja Savjet Federacije u zemlji i inostranstvu i potpisuje sve akte koje Savjet Federacije donosi. Bira se većinom glasova iz reda članova Savjeta Federacije. Savjet Federacije na početku svog saziva bira članove stalnih komiteta i komisija, koje pretresaju zakonske prijedloge, a zatim ih šalju na pretres na opštu sjednicu Savjeta Federacije.

Neka od ovlaštenja Savjeta Federacije po Ustavu su:

- 1) potvrđivanje promjena granica između subjekata Ruske Federacije;
- 2) potvrđivanje ukaza Predsjednika Ruske Federacije o uvođenju ratnog stanja;
- 3) potvrđivanje ukaza Predsjednika Ruske Federacije o uvođenju vanrednog stanja;
- 4) raspisivanje izbora za Predsjednika Ruske Federacije;
- 5) razrješenje Predsjednika Ruske Federacije u postupku opoziva na zahtjev Državne Dume (odлуku o razrješenju donosi sa 2/3 glasova).

Savjet Federacije, kao pravne akte, donosi odluke koje se usvajaju sa većinom glasova članova Savjeta Federacije, ukoliko drugačiji način nije ustanovljen Ustavom Ruske Federacije. U oblasti zakonodavstva, Savjet Federacije u odnosu na Državnu Dumu ima potčinjenu ulogu.

Svi zakoni se prvo pretresaju u Državnoj Dumi, a tek nakon njenog odobrenja mogu postupati u Savjet Federacije. Kako sav Savjet Federacije u cjelini, tako i njegovi pojedini članovi, imaju pravo predlaganja zakona, dok ustavne amandmane Savjet Federacije predlaže samo kao kolegijalni organ, ili najmanje 1/5 njegovih članova. Savjet Federacije nema pravo predlaganja amandmana na zakon koji je usvojen u Državnoj Dumi, on ga može samo odobriti ili odbiti u cjelini.

10.6 Vlada Ruske Federacije

Vlada Ruske Federacije nosilac izvršne vlasti. Obezbjeđuje jedinstvenu finansijsku, kreditnu, monetarnu državnu politiku, jedinstvenu državnu politiku u oblasti kulture, nauke, obrazovanja, zdravstvene isocijalne zaštite, ekologije, kao i u drugim oblastima društvenog života. Na njenom čelu je Predsjednik Vlade. Vlada uključuje Zamjenika Predsjednika Vlade i federalne ministre. Predsjednika Vlade imenuje Predsjednik Federacije, uz saglasnost Državne Dume. Predsjednik Federacije podnosi prijedlog kandidata za Predsjednika Vlade najkasnije dvije sedmice nakon preuzimanja funkcije, ili nakon ostavke

Vlade Federacije, ili sedmicu nakon što Državna Duma odbije kandidata.

U roku od sedmice nakon imenovanja, Predsjednik Vlade podnosi Predsjedniku Federacije prijedlog o strukturi federalnih organa izvršne vlasti. Predsjednik Vlade predlaže

Predsjedniku Federacije kandidate za Zamjenika Predsjednika Vlade i federalne ministre. Najvažnija ovlaštenja Vlade Federacije su izrada i upravljanje budžetom te osiguranje provođenja odluka na cijelokupnom teritoriju Federacije. Predsjednik Federacije ima pravo da predsjedava radom Vlade Federacije.

Vlada Federacije može ponuditi ostavku Predsjedniku Federacije, što on prihvata ili odbija. Predsjednik Federacije može samostalno donijeti odluku o raspuštanju Vlade Federacije. U slučaju ostavke, Vlada Federacije nastavlja svoj rad prema instrukcijama Predsjednika Federacije do formiranja nove Vlade.

10.7 Sudska grana vlasti

Po Ustavu, sudska vlast se vrši putem ustavnog, građanskog, upravnog i krivičnog postupka. Na položaj sudije biraju se građani Ruske Federacije iznad 25 godina starosti sa višim pravnim obrazovanjem i radom u pravnoj službi od minimalno 5 godina.

Federalni zakon može uvesti dodatne zahtjeve za imenovanje sudija sudova Ruske Federacije. Sudije su nezavisne u svom radu i potčinjene Ustavu i federalnom zakonu. Ako nakon razmatranja slučaja, sud odluči da je radnja države ili drugog organa suprotna zakonu, donijeće odgovarajuću odluku u skladu sa zakonom. Sudije se ne mogu premještati. Ovlaštenja sudije

se ukidaju ili suspenduju samo na osnovu federalnog zakona. Sudije imaju imunitet. Pretres tokom krivičnog postupka je javan.

Moguće je suđenje sa porotom. Čl. 125. uređuje Ustavni sud Ruske Federacije. Ustavni sud se sastoji od 19 sudiјa. Glavna funkcija Ustavnog suda je provjeravanje usklađenosti Ustava Ruske Federacije sa:

- 1) federalnim zakonima, aktima Predsjednika Ruske Federacije, Savjeta Federacije, Državne Dume i Vlade Ruske Federacije;
- 2) ustavima republika, povelja, zakona i drugih akata subjekata Ruske Federacije;
- 3) sporazumima zaključenim između organa državne vlasti Ruske Federacije i organima državne vlasti subjekata Ruske Federacije, itd.

Ustavni sud je po čl. 125, st. 3. nadležan u sporovima između:

- 1) federalnih organa državne vlasti;
- 2) organa državne vlasti Ruske Federacije i organa državne vlasti subjekata Ruske Federacije;
- 3) viših organa subjekata državne vlasti subjekata Ruske Federacije.

Po žalbi, Ustavni sud provjerava tužbe o povredi ustavnih prava i sloboda građana. Ustavni sud je krajnji tumač Ustava Ruske Federacije. Na zahtjev Savjeta Federacije, Ustavni sud daje zaključak o osnovanosti optužbe za izdaju i druge teške zločine protiv Predsjednika Ruske Federacije. Ustavni sud je vrhovni sudske organ za građanski, krivični, upravni i drugi postupak unadležnosti zajedničkih sudova, vrši sudske nadzor nad njihovim radom u skladu sa predviđenim federalnim proceduralnim formama. Viši arbitražni sud Ruske Federacije je vrhovni sudske organ za rješavanje ekonomskih sporova i drugih slučajeva koje vode sudovi arbitraže. Sudije Ustavnog suda, Vrhovnog suda, Višeg arbitražnog suda postavlja Savjet Federacijena prijedlog Predsjednika Federacije. On imenuje sudije ostalih saveznih sudova.

Po čl. 129, st. 1. Ustava, Ured Generalnog tužioca Ruske Federacije sačinjava jedinstvenu centralizovanu strukturu u kojoj su tužioci subordinirani vrhovnim tužiocima i Generalnom tužiocu Ruske Federacije. Generalnog tužioca imenuje i smjenjuje Savjet Federacije na

prijedlog Predsjednika Federacije. Tužioce subjekata Ruske Federacije imenuje Generalni tužilac u dogovoru sa subjektima. Ostale tužioce imenuje takođe Generalni tužilac.⁶²⁶³⁶⁴

10.8 *Odnos izvršne i zakonodavne vlasti*

Odnos između predsjednika i parlamenta u Jelcinvu periodu često su bili burni. U prvim dvama sazivima Dume, izabranim 1993. i 1995. godine, dominirali su komunisti i druge lijeve frakcije koje su bile suprotstavljene predsjedniku Jelcinu i politikama njegove vlade. To se posebno odnosilo na ekonomsku politiku i privatizaciju. Što se tiče drugih pitanja, kao što su odnosi u Federaciji, Duma i predsjednik često su postizali sporazum, ponekad uz otpor Savjeta Federacije čiji su se članovi borili da zaštite prerogative⁶⁵ regionalne vlasti. Rezultati izbora 1999. godine bila je Duma s većinom naklonjenom vladu. Predsjednik Putin i njegova vlast u Dumi izgradili su pouzdanu osnovu za podršku svojim zakonodavnim inicijativama, koju je činila koalicija četiri političke frakcije centra. Izbori održani 2003. godine još više su povećali podršku predsjedniku u Dumi i dali ubjedljivu većinu Jedinstvenoj Rusiji, što je značilo da predsjednik nema potrebe da ulaže mnogo napora u pogodađanje s Dumom da bi dobio podršku za svoje politike. Velika promjena u svrstavanju političkih snaga u društvu, mogla bi dovesti do uspostavljanja drugačijih odnosa između izvršne i zakonodavne vlasti.

⁶²Duraković, Nijaz, (2007), „Uporedni politički sistemi“, Sarajevo, Pravni fakultet Univerziteta

⁶³Festić, Raifa, (1998), Opća historija države i prava, Sarajevo, Studentska štamparija Univerziteta

⁶⁴Branislav T. Blagojević (1985), Pravna enciklopedija, I i II, Hrvatska, Savremena administracija Beograd, II

⁶⁵prerogativ (lat. *praerogativa*: prethodni izbor), povlastica, privilegij, posebna prava koja pojedinci uživaju prema svojemu posebnom svojstvu ili položaju kao što su prerogativi drž. poglavara, plemstva, diplomata i sl., Hrvatska enciklopedija

11. Politički sistem Francuske

11.1 Ustavne značajke savremenog francuskog sistema

Ustavni okvir savremenog francuskog sistema određen je Ustavom V republike od 04.10.1958. godine. Njime su ustavnopravno potvrđene sve političke promjene iz IV republike, čiji je prelazak bio uslovljen velikom krizom društveno - ekonomskog i političkog sistema. Osnovni uzrok krize bio je u klasnoj zemlji gdje su mali trgovci i zanatlije teško prešle sa privatnog kapitalizma ka stvaranju novog kvaliteta kapitalističkog sistema, kombinacije krupnog privatno - monopolističkog i društvenog kapitalizma bez kojeg se sistem ne može održati i razvijati čiju preobrazbu je kočila nemoć francuskog parlamentarnog sistema, jer državni kapitalizam na političkom planu traži snažanu i stručnu izvršnu vlast. Ustav iz 1958. godine šesnaesti je od pada Bastilje 1789. godine. Nekadašnji republikanski režimi, poznatiji po nestabilnosti nego po dostignućima, zasnivali su se po pravilu na principu da parlament može da obori vladu koju više ne podržava većina izabralih predstavnika. Takav aranžman može da funkcioniše na zadovoljavajući način, kao u većini zemalja zapadne Evrope, kada država (i parlament) ima dvije - ili mali broj - dobro organizovanih partija. Partija, ili koalicija, koja dobija većinu na izborima formira vladu i može da računa na gotovo bezuslovnu podršku svojih članova u parlamentu do sljedećih izbora. Tada ili ostaje na vlasti ili je zamjenjuje neka druga, podjednako disciplinovana, parija ili koalicija.

11.2 Predsjednik republike i Vlada

Političko – izvršna vlast pripada Predsjedniku republike i Vladi, ali za razliku od političkog sistema III i IV republike gdje je Predsjednik republike vršio, u glavnom, reprezentativnu funkciju državnog poglavara, a Vlada stvarno raspolagala svim glavnim nadležnostima političko – izvršne funkcije, i Predsjednik i Vlada se odlučujući organi izvršne vlasti između čijih je nadležnosti teško povući granicu, a kako bi sve bilo razumljivo izložit ćemo način izbora, pravni status i samostalne nadležnosti Predsjednika republike kao i Vlade.

Bitno različit položaj Predsjednika republike među najvišim ustavnim organima V republike ima začetke u načinu njegovog izbora. Promjenom Ustava 1958. godine koja je prihvaćena na referendumu 1962. godine izmjenjen je način izbora Predsjednika republike od strane izbornog

tijela u neposredni izbor od strane građana. Predsjednik republike bira se od tada po sistemu većinskog zbora u dva kruga. U prvom krugu, da bi jedan od kandidata bio izabran potrebno je da dobije absolutnu većinu dobijenih glasova. Ako ni jedan od kandidata u prvom krugu ne dobije absolutnu većinu nakon 15 dana izbori se ponavljaju, ali na njima pravo učešća imaju samo dva kandidata koji su u prvom krugu dobili najviše glasova uz mogućnost da se svaki od kandidata može povući u korist kandidata koji je dobio manji broj glasova, tako da u drugom krugu jedan od dva kandidata mora dobiti absolutnu većinu datih glasova. Neposredni izbori Predsjednika republike od strane naroda unio je višestruke promjene u ustavni i politički sistem Francuske. Od predstavnika naroda, Predsjednik je bio uz bok Nacionalne skupštine i tako ojačao njegov politički ugled i značenje.

Mandat Predsjednika republike traje 7 (sedam) godina i po Ustavu nema ograničenja u reizboru, a u slučaju njegove spriječenosti, da obavlja funkciju Predsjednika, koja mora biti utvrđena Ustavom, funkciju Predsjednika obavlja Predsjednik Senata.

Drugi element koji Predsjedniku republike daje snažniji i nezavisniji položaj u odnosu na raniji period, s jedne strane su brojne i značajne njegove nadležnosti, a s druge strane činjenica da za niz svojih nadležnosti njemu nije potreban supotpis Predsjednika Vlade, odnosno nadležnog ministra. Budući da je Predsjednik republike politički neodgovoran, kada njegovu odgovornost pred Parlamentom u slučajevima kada mu nije potreban potpis Vlade, na sebe ne preuzme Vlada, izvršna je vlast u cjelini politički neodgovorna.

Bez potpisa Vlade Predsjednik republike može potpuno samostalno odlučivati i o tri bitna pitanja koja uzeta zajedno instituciji Predsjednika republike ne samo mogućnost da djeluje kao arbitar u odnosu na Vladu i Parlament, već da u krajnjoj liniji samostalno, čak i protiv većine u Parlamentu, odlučuje o svim bitnim pitanjima.

Prvo od ključnih nadležnosti Predsjednika republike je pravo Predsjednika da na prijedlog Vlade ili na zajednički prijedlog oba doma Parlamenta može iznijeti na referendum svaki prijedlog zakona koji se odnosi na organizaciju javnih vlasti, potvrđivanje sporazuma unutar Francuske zajednice.⁶⁶

Druga bitna nadležnost Predsjednika republike je pravo raspuštanja Nacionalne skupštine i treća nadležnost i pravo Predsjednika republike kojim se može služiti bez supotpisa Vlade je

⁶⁶ Francusku zajednicu želio je Ustav iz 1958. godine stvoriti između Francuske i prijašnjih francuskih kolonija koje se izjasne tome u prijedlogu. Neposredno poslije donošenja Ustava velika većina kolonija se izjasnila za nezavisnost pa odredba o zajednici praktički nema nikakvu vrijednost.

pravo da u izvanrednim okolnostima preduzima mjere koje one zahtjevaju; *prvo*: Predsjednik republike može se koristiti izvanrednim mjerama, ako su institucije Republike, nezavisnost nacije, cjelovitost njene teritorije ili izvršavanje njenih međunarodnih obaveza teško i neposredno ugroženi; *drugo*, ako je zbog toga redovno funkcionisanje Ustavom određenih javnih vlasti prekinuto, odnosno širina ovlasti Predsjednika u izvanrednim okolnostima je gotovo neograničena jer može donositi posebne mjere, donositi uredbe sa zakonskim snagama, suspendirati prava i slobode građana i tako dalje.

Jedino stvarno ograničenje njegovih ovlasti sastoji se u tome što se Parlament (Nacionalna skupština i Senat) proglašenjem izvanrednog stanja sastaje na izvanredno zasjedanje koje traje za čitavo vrijeme trajanja vanrednog stanja, za čije vrijeme trajanja Nacionalna skupština ne može biti raspuštena.

Vlada se formira tako da Predsjednik republike imenuje Predsjednika Vlade, koji budući da je Vlada odgovorna Nacionalnoj skupštini mora imati većinu u njoj. Predsjednik Vlade bira osobe od povjerenja kao kandidate za ministre i državne sekretare, koji uz njegovu saglasnost imenuje Predsjednik republike. Jednom formirana Vlada ako izgubi povjerenje u Nacionalnoj skupštini mora Predsjedniku republike podnijeti ostavku. Ni predsjednik Vlade ni pojedini ministri kao ni Vlada u cjelini u Ustavu formalno nisu politički odgovorni Predsjedniku republike, ali s obzirom da Predsjednik supotpisuje odluke Vijeća ministara, Predsjednik vlade i ministri su mu u stvari politički odgovorni.

Vlada vrši političko - izvršnu funkciju kao kolektivno tijelo i preko Predsjednika vlade, ministri i njihovi pomoćnici nosioci su pojedinih upravnih resora, formalno, ne mogu donositi političke odluke već samo izvršavati one koje je donijela Vlada u cjelini.

Predsjednik vlade (Prvi ministar), ministri i državni sekretari zajedno čine Kabinet čije sjednice pod predsjedništvom Predsjednika Vlade nemoju formalno - pravno druge nadležnosti osim pripremanja sjednica Vijeća ministara koje je najvažnije kolektivno tijelo vlade.

Zajedničke nadležnosti Predsjednika republike i Vlade koje oni vrše na sjednicama Vijeća ministara su široke. Vlada je ta koja sa Predsjednikom ne smo provodi već i odlučuje o tome kakva će biti politika države, a Nacionalna skupština, tu odluku samo prihvata ili odbacuje izglasavajući joj povjerenje ili nepovjerenje. Samostalne nadležnosti Vlada ne vrši kolektivno već ih obavljaju ili Predsjednik Vlade ili, u manjoj mjeri, pojedini ministri.

11.3 Parlament

Prema Ustavu iz 1958. godine Parlament je sastavljen od Nacionalne skupštine koja broji 487 zastupnika i Senata koji ima 283 člana. U Nacionalnoj skupštini biraju se zastupnici na temelju općeg prava glasa putem neposrednih izbora.

Mandat zastupnika Nacionalne skupštine traje pet godina, a mandat Senata devet godina. Nacionalna skupština se obnavlja integralno, a Senat parcijalno gdje se svake dvije godine obnavlja 1/3 Senata. Unutrašnju organizaciju domova i odvijanje rasprave u njima osigurava Ured na čijem se čelu nalazi Predsjednik Nacionalne skupštine bira se za vijeme trajanja jednog mandata na pet godina, Predsjednik Senata bira se svake tri godine.

Osnovna nadležnost Parlamenta je donošenje zakona, odnosno zakona iz određenih, u Ustavu iz 1958. godine uvedenih, oblasti a načelno je u svim ostalim nespomenutim slučajevima prepustio zakondavnu nadležnost Vladi.

Pravo zakonodavne inicijative pripada Predsjedniku vlade i članovima Parlamenta.

Svaka promjena Ustava mora biti izglasana u istom tekstu u oba doma. Uz zakonodavne i ustavotvorne nadležnosti Parlament ratificira određene važnije međunarodne ugovore. Druga grupa nadležnosti Parlamenta obuhvaća prava i mjere koje može vršiti u okviru svog nadzora nad Vladom. Prvi način kontrole rada Vlade predstavlja institucija poslaničkih pitanja gdje postoje tri vrste pitanja: pismena, usmena bez rasprave i usmena sa raspravom, gdje ni u jednom slučaju ne slijedi glasnje o povjerenu vlasti.

Najvažniji oblik nadzora Parlamenta nad Vladom jeste politička odgovornost Vlade prema njemu. Vlada je politički odgovorna samo Nacionalnoj skupštini a ne i Senatu što znači da će morati podnijeti ostavku ako joj većina u Nacionalnoj skupštini izglosa nepovjerenje.

11.4 Izvršna vlast

Ustav koji je general De Gol podnio na usvajanje narodu 1958. godine nastojao je da orkloni ranije neuspjehe francuskih političkih parija i koalicione politike. U predhodnim republikama predsjednik nije mnogo više od obične figure. Francuski ustav ima „dvoglavu“ izvršnu vlast.

Kao i u drugim parlamentarnim režimima vladu vodi premijer, ali prema novom ustavu, predsjednik Republike postao je nesumnjivi šef države. Predsjednik bi trebalo da bude ličnost koja se postavlja „iznad partija“ kako bi predstavljao jedinstvo nacionalne zajednice. Kao čuvar Ustava, trebalo bi da bude arbitar koji se, u pogledu vlade u cjelini, oslanja na druge elemente vlasti - parlament, vladu ili narod. On ima mogućnost da se obrati narodu na dva načina. Uz saglasnost vlade ili parlamenta, može da iznese neke značajne zakonske propise na izjašnjavanje na referendumu i da, nakon konsultacija s predsjednikom vlade i parlamentarnim liderima, raspusti parlament i raspiše nove izbore. U sličaju ozbiljne opasnosti po „institucije Republike“, predsjednik ima i mogućnost da upotrijebi vanredna ovlaštenja. Predsjednici su praktično sva najznačajnija ovlaštenja - ona koja daju formalnu vlast- rijetko koristili. U prvih dvadeset osam godina Pete republike četiri predsjednika i svi premijeri koji su službovali pod njima nisu ostvarili nimalu sumnje da izvršna vlast ima samo jednu glavu: predsjednika. Dugogodišnja politička srodnost nosilaca ovih dviju funkcija učvrstila je i ojačala vlast predsjednika i oblikvala ustavne prakse, što je očigledno imalo trajan uticaj. Od samog početka Pete republike predsjednik u parlamentu nije samo zvanično imenovao premijera koji mu je predložen nego je i birao premijera i druge ministre u vradi. U nekim slučajevima predsjednik je i otpuštao premijera koji je očigledno imao podršku većine u parlamenta.

U postojećem sistemu predsjednik ili premijer, zavisno od okolnosti, može da imenuje, premjesti ili otpusti nekog člana vlade na osnovu sopstvene ocjene njegove vrijednosti. To ne znači da razlozi nosioca izvršne vlasti često tehničke prirode. Pošto je sva vlast poticala od predsjednika, vlada na čelu sa premijerom bila je do 1986. prije svega administrativno tijelo, bez obzira na drugačije odredbe Ustava. Glavna funkcija premijera bila je da obezbijedi smjernice ili sredstva potrebna za ostvarivanje politike koju je zamislio šef države. To je prvenstveno značilo da je zadatak vlade da priprema zakonske prijedloge i predlaže budžet. Položaj vlade u mnogo čemu je podsjećao na položaj kabineta u predsjedničkom režimu, nego na vladu parlamentarnom sistemu. Premijer je u odnosu na druge članove Kabineta više od prvog među jednakima, a među njegovim brojnim zadacima je obezbjeđivanje parlamentarne većine za politike predsjednika, jer, prema Ustavu, vlada mora da podnese ostavku kada većina u parlamentu uvoji prijedlog o nepovjerenju ili odbije vladin program.

Legitimitet i politički autoritet predsjednika značajno povećavaju neposredni opšti izbori za taj položaj. Ustav iz 1958. godine predviđao je posredan izbor predsjednika od strane izbornog kolegijuma koji čine uglavnom funkcioneri lokalne uprave. Međutim, usvajanjem ustavnog

amandmana na referendumu 1962. godine ustanavljen je novi sistem opštih izbora za predsjednika s mandatom od sedam godina i mogućnošću reizbora.

Septembra 2000. godine predsjenički mandat je, opet izmjenom ustava, skraćen na pet godina, kako bi se, od 2002. godine, poklopio s uobičajenim petogodišnjim mandatom skupštine. Francuska je sada jedna od šest zemalja zapadne Evrope koja predsjednika bira na neposrednim opštim izborima. Predsjednik De Gol izložio je svoje viđenje te funkcije rekavši da vlast „potiče direktno od naroda, što znači da je šef države, koga je izabrao narod, izvor i nosilac te vlasti“. Svi predsjdnici posle De Gola držali su se generalovog osnovnog tumačenja te funkcije.

Premijer, koga imenuje predsjednik, snosi odgovornost za svakodnevni rad vlade. U stvari, podjela odgovornosti u okviru izvršne vlasti između predsjednika i njegovog premijera razlikovala se ne samo u zavisnosti od ličnosti koje su zauzimale ove položaje nego i od uslova pod kojima su radili.

11.5 *Zakonodavna vlast*

Zakonodavnu vlast čine dva doma: Nacionalna skupština i Senat. Nacionalnu skupštinu koja i 577 članova biraju neposredno, na pet godina, svi građani stariji od 18 godina. Vlada može da raspusti skupštinu u svako doba, ali ne dva puta u istoj godini. Nestabilnost predhodnih režima uglavnom je pripisivana neprekidnom miješanju parlamenta u aktivnosti izvršnih vlasti. Ustav iz 1958. godine nastojao je da okonča subordinaciju vlade parlamentu i nametnuo je stroga pravila ponašanja svakom poslaniku i parlamentu kao tijelu. Njegovi tvorci nadali su se da će ti zahtjevi obezbijediti potrebnu ravnotežu.

Sad vlada, a ne zakonodavno tijelo, kontroliše proceduru oba doma i može da zahtjeva prioritet za zakonske prijedloge koje želi da progura. Članove vlade obično bira predsjednik, a ne premijer, iako je to uglavnom samo formalnost u periodima kohabitacije.⁶⁷ Parlament i dalje donosi zakone, ali je djelokrug tih zakona strogo određen. Regulacija mnogih oblasti, koje su u drugim demokratijama uređene zakonima o kojima raspravlja i koje odobrava parlament, u Francuskoj je prenijeta na izvršnu vlast.

⁶⁷ Kohabitacija nastaje u polupredsjedničkoj izvršnoj vlasti kada predsjednik i premijer potiču iz različitih političkih blokova. Ona intenzivira nadmaetanje između dva čelnika, i predsjednika stavљa u neobičnu situaciju da vodi i naciju i opoziciju.

Ne iznenađuje činjenica da novi ustav detaljno razrađuje uslove pod kojima Nacionalna skupština može da sruši vladu. Nacionalna skupština dijeli zakonodavne funkcije sa Senatom. Ne samo u Francuskoj nego i u svim drugim zemljama koje nemaju federalnu strukturu postoji složen problem organizacije dvodomnog parlamenta. Kako bi trebalo definisati članstvo u drugom domu ako ne postoje teritorijalne jedinice koje bo njegovi članovi trebalo da predstavljaju? Članovi Senata („Gornji dom“), biraju se posredno iz izbornih jedinica u departmanima na šest godina. Bira ih izborni kolegijum od oko 150.000 ljudi koji čine opštinskih, departmanskih i regionalnih vijeća. Senat ima pravo da inicira donošenje novih zakona i mora da razmotri sve zakonske prijedloge koje usvoji Nacionalna skupština. Ako se dva doma ne slažu u mišljenju o zakonu čije je usvajanje u toku, vlada može da imenuje mješoviti odbor za usaglašavanje razlika. Ako se gledišta dva doma ne usklade, vlada može ponovo da iznese prijedlog zakona, o kojem konačno odlučuje Nacionalna skupština. Prema tome, za razliku od Sjedinjenih Država, ova dva doma nisu jednaka ni po moći, ni po uticaju.

11.6 Sudstvo

Do Pete republike Francuska nije imala sudske kontrolu ustavnosti djelovanja izvršne vlasti. Ustavni savjet prvobitno je izmišljen kao garancija protiv bilo kakve zakonodavne erozije ustavom uređenih ograničenja prerogativa parlamenta.⁶⁸ Međutim, djelimično zbog ustavnog amandmana iz 1974. godine, Savjet igra značajnu ulogu u zakonodavnom procesu.

Svaka zemlja ima svoju historiju, a Francuska kao velika europska, i svjetska sila posmatrajući politološki da je stalna članica Vijeća sigurnosti UN-a. Ima dugu i bogatu historiju, ne samo što je danas jedna od najvećih europskih država, u historijskom kontekstu kada poredimo historiju Francuske, posebno u modernoj historiji 19-og stoljeća možemo zaključiti da ni jedna druga evropska država nije toliko uticala na politiku i političke procese u Evropi kao Francuska, koja je stoljećima bila jedna od najvažnijih i najmoćnijih evropskih zemalja, a od vremena absolutizma do savremeng vremena Francuska je bila izvrište ideja koje su imale odjeka u razvoju parlamentarnih političkih institucija razvijenih zemalja svijeta. U kontekstu uticaja Francuske na razvoj modernih političkih demokratskih institucija, on se prije svega odnosi na jedan od najvažnijih historijskih događaja, a to je Francuska buržoaska revolucija iz 1789

⁶⁸ Najbolja knjiga o Ustavnom savjetu na engleskom jeziku jeste: Alec Stone, *The Birth of Judicial Politics in France* (Nee York: Oxford University Press, 1992)

godine koja je radikalno promijenila raniji poredak apsolutne vlasti kralja koja je bila ključni događaj koji je obilježio francusku historiju ali i historiju cijele Evrope koji čini razliku u razvoju političkih institucija u Francuskoj u odnosu na Veliku Britaniju gdje su se političke institucije razvijale evolucijom.

U prvoj fazi nakon svrgavanja monarha, primjenjuje se princip staleškog političkog predstavljanja, ali kroz demokratski razvoj uspostavlja se čisti oblik građanskog političkog predstavljanja. Načla koja su uspostavljena revolucijom su se održala i u francuskim institucijama modernog perioda, a temeljna načela koja imaju historijsko uporište zadržala su se i danas, a ona su:

1. Zaštita ljudskih prava,
2. Načelo pisanog ustava,
3. Načela narodne suverenosti,
4. Načelo podjele vlasti i
5. Načelo starog centralizma i unitarizma.

11.7 Politička izvršna vlast u Francuskoj

U francuskoj polupredsjedničkoj izvršnoj vlasti ključni odnos je između predsjednika, s jedne strane, i premijera i skupštine, s druge. Iako ustav daje kontrolu nad spoljnim poslovima predsjedniku a unutrašnju politiku zadržava za premijera. Predsjednici i premijeri moraju raditi u slozi, što je zadatak koji je lakši kada stranka ima većinu u Jelisejskoj palati također ima većinu u skupštini. Skraćenje predsjedničkog mandata na pet godina dijelom je bio pokušaj koordinacije predsjedničkih i parlamentarnih izbornih ciklusa, čime se ograničava vjerovatnoća kohabitacije. Francuska potvrđuje da polupredsjednička izvršna vlast može da obezbjedi stabilnu vladu čak i kada predsjednik i premijer potiču iz različitih političkih blokova.

12. Politički sistem Bosne i Hercegovine

Svi mirovni sporazumi oblikovani tokom rata u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine su se zasnivali na principu etničke teritorijalizacije prostora, zanemarili su u potpunosti historijske, ekonomski i funkcionalno razvojne principe. Radi se o sljedećim mirovnim

planovima: Kutiljerov plan iz Lisabona (mart 1992), Vance – Owenov plan (1993), Owen – Stoltembergov plan (1993), Vašingtonski sporazum (mart 1994), Plan kontakt grupe (1994) i Dejtonski mirovni sporazum⁶⁹, koji je parafiran u Deytonu 21. novembra, potpisani je u Parizu 14. decembra 1995. godine.⁷⁰ Mirovno rješenje je bilo jedino moguće postići usaglašenom politikom svih značajnih međunarodnih faktora, te su i potpisnici Općeg mirovnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini Evropska unija i članice Kontakt grupe (Rusija, Njemačka, Velika Britanija, Francuska i SAD).⁷¹ Opći okvirni sporazum ima jedanaest aneksa:

Aneks 1A: Sporazum o vojnim aspektima mirovnog dogovora,

Aneks 1B: Sporazum o regionalnoj stabilizaciji,

Aneks 2: Sporazum o međuentitetskoj liniji razgraničenja i relevantnim pitanjima,

Aneks 3: Sporazum o izborima,

Aneks 4: Ustav Bosne i Hercegovine,

Aneks 5: Sporazum o arbitraži,

Aneks 6: Sporazum o ljudskim pravima,

Aneks 7: Sporazum o izbjeglicama i raseljenim licima,

Aneks 8: Sporazum o komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika,

Aneks 9: Sporazum o osnivanju javnih korporacija BiH,

Aneks 10: Civilna implementacija Mirovnog sporazuma i

Aneks 11: Sporazum o međunarodnim policijskim snagama.⁷²

12.1. Ustav Bosne i Hercegovine

Sama činjenica da je Aneksom 4. dat Ustav Bosne i Hercegovine, koji predstavlja njen najvažniji i najviši pravni akt, govori o njegovom izuzetnom značenju za opstanak države Bosne i Hercegovine i stabiliziranja poratnih političkih prilika u njoj. Strukturu Ustava sačinjava njegov uvodni, odnosno svečan dio (preamble), opšte odredbe o Bosni i Hercegovini, odredbe koje se tiču ljudskih prava, odredbe kojima je utvrđena nadležnost i

⁶⁹ Sadiković Elmir,(2019), „Subnacionalni konstitucionalizam i demokratija“, Sarajevo, Fakultet političkih nauka

⁷⁰ Kurtćehajić Suad,(2017), „ Prilozi za politički sistem Bosne i Hercegovine“, Sarajevo, Futur art Sarajevo

⁷¹ Isto 60, str. 89

⁷² Isto 61, str. 328

odnosi između institucija Bosne i Hercegovine i njenih entiteta, odredbe koje određuju organe vlasti Bosne i Hercegovine, njihov sastav i nadležnosti, te odredbe koje se tiču amandmanske procedure odnosno mogućnostima za izmjenu ovog ustava, prelazne odredbe te aneksi I i II koji čine sastavne dijelove Ustava Bosne i Hercegovine.⁷³

Prema ustavu Bosna i Hercegovina ima zakonodavnu, sudsку i izvršnu vlast. Institucije Bosne i Hercegovine koje su uspostavljene Ustavom Bosne i Hercegovine su: Parlamentarna skupština BiH, Predsjedništvo BiH, Vijeće (savjet) ministara, Ustavni sud BiH i Centralna Banka BiH.

12.2. Zakonodavna vlast

Zakonodavnu vlast vrši Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, koju čini Predstavnički dom i Dom naroda. Prema Ustavu nadležnosti Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine su: donošenje zakona; odlučivanje o izvorima i iznosu prihoda za institucije i međunarodne obaveze Bosne i Hercegovine; usvajanje budžeta institucija Bosne i Hercegovine; ratifikacija međunarodnih ugovora i druga pitanja koja su neophodna da se provedu njene dužnosti oli koja su joj dodijeljena zajedničkim sporazumom entiteta. Zakonodavne odluke moraju biti odobrene od strane oba doma Parlamenta u istovjetnom tekstu. Dom naroda sastoji se od petnaest delegata, odnosno pet Bošnjaka i Hrvata iz Federacije i pet Srba iz Republike Srpske. Bošnjačke i hrvatske delegate bira Dom naroda Parlamenta Federacije BiH, a srpske delegate Narodna skupština Republike Srpske. Kvorum Doma naroda čini devet članova, s tim da su prisutna najmanje tri bošnjačka, srpska i hrvatska delegata prilikom odlučivanja. Predstavnički dom ima četrdeset dva člana. Dvije trećine, odnosno dvadeset i osam članova se bira sa područja Federacije BiH a jedna trećina, odnosno četrnaest sa područja Republike Srpske. Članove Predstavničkog doma biraju građani neposredno u svakom entitetu. Kvorum u Predstavničkom domu čini većina svih članova izabralih u ovo tijelo ali se zakonodavne odluke mogu usvojiti uz saglasnost najmanje jedne trećine glasova članova iz oba entiteta. Time je u zakonodavni postupak ugrađen princip entitetskog glasanja u Predstavničkom domu.⁷⁴

⁷³ Isto 2, str 334/335

⁷⁴ Isto 60, str 90/91

12.3. Izvršna vlast

Izvršni organi vlasti su Predsjedništvo Bosne i Hercegovine, kao kolektivni šef države i Vijeće ministara Bosne i Hercegovine.

Funkciju kolektivnog šefa države ima Predsjedništvo Bosne i Hercegovine, koje se sastoji od tri člana i to po jednog Bošnjaka, Hrvata i Srbina. Članovi Predsjedništva se biraju direktnim izborima i to sa teritorije Federacije Bosne i Hercegovine predstavnici Hrvata i Bošnjaka, dok se predstavnik Srba bira sa teritorije Republike Srpske.

Članovi Predsjedništva se biraju na period od četiri godine. Predsjedavajući Predsjedništva mijenja se svakih osam mjeseci.

Drugi po redu značaju političko – izvršni organ Bosne i Hercegovine je Vijeće (savjet) ministara. Predsjedavajući i ministri čine Vijeće ministara koje je kao izvršni organ odgovorno za provođenje politike i odluka institucija Bosne i Hercegovine. Pored toga, Vijeće ministara ima i nadzornu i koordinativnu funkciju prema prema ministerstvima i drugim organima državne uprave.⁷⁵

Funkciju vlade vrši Vijeće ministara BiH. Visoki predstavnik međunarodne zajednice je, nakon općih izbora u BiH održanih u oktobru 2002. godine, donio odluku o novom ustrojstvu Vijeća ministara BiH. Prema toj odluci Vijeće ministara ima devet članova: predsjedavajući, dva zamjenika predsjedavajućeg koji su istovremeno i ministri i šest drugih ministara. Mandat predsjedavajućeg i članova Vijeća ministara je četiri godine. Svaki ministar ima zamjenika, a uvedena je i funkcija sekretara ministarstva. Raspodjela ovih funkcija se vrši prema nacionalnom kriteriju, tako da se ne bi dešavalo da sve ove funkcije pripadnu predstavnicima jednog ili samo dva naroda.

Prema Zakonu o ministerstvima i drugim organima uprave, BiH ima devet ministarstava i to:

- Ministarstvo vanjskih poslova
- Ministerstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa
- Ministerstvo civilnih poslova
- Ministerstvo finansija i trezora
- Ministerstvo za ljudska prava i izbjeglice
- Ministerstvo pravde
- Ministerstvo komunikacija i prometa

⁷⁵ Isto 60, str 93

- Ministarstvo sigurnosti
- Ministarstvo odbrane

Predsjedništvo BiH imenuje predsjednika Vijeća ministara, koji preuzima dužnost nakon što Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH potvrdi njegovo imenovanje. Predsjednik predlaže imena kandidata za ministre, a Predstavnički dom ih imenuje.⁷⁶

U obavljanju svojih aktivnosti Predsjedništvo usvaja sljedeće normativne akte: odluke vezane za ovlaštenja u domenu vanjske politike; prijedloge zakona poslane Parlamentarnoj skupštini BiH; potvrde odluka Parlamentarne skupštine BiH vezanih za državne simbole; imenovanja državnih funkcionera; svjedočanstvo o potpisivanju ili potpisane memorandue o razumijevanju između dva bosanskohercegovačka entiteta; poslovnik, pravilnik o unutrašnjem ustrojstvu Sekretarijata i druga pravila o unutrašnjem ustrojstvu, te Druge akte iz svog ovlaštenja.⁷⁷

12.4. Sudska vlast

Članom IV Ustava Bosne i Hercegovine ustanovljena je institucija Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, a 2002. godine je uspostavljen i Sud Bosne i Hercegovine.

Ustavni sud ima devet članova. Ustavni sud Bosne i Hercegovine sastoji se od devet članova:

a) Četiri člana bira Predstavnički dom Federacije, a dva člana Skupština Republike Srpske.

Preostala tri člana bira predsjednik Evropskog suda za ljudska prava nakon konsultacija sa

Predsjedništvom.

b) Sudije će biti istaknuti pravnici visokog moralnog ugleda. Svako ko udovoljava takvoj kvalifikaciji i ima pravo glasa može biti imenovan za sudiju Ustavnog suda. Sudije koje bira predsjednik Evropskog suda za ljudska prava ne mogu biti državlјani Bosne i Hercegovine ili bilo koje susjedne države.

c) Mandat sudija imenovanih u prвome sazivu biće pet godina, izuzev ako podnesu ostavku ili budu s razlogom razriješeni na osnovu konsenzusa ostalih sudija. Sudije koje su

⁷⁶ https://www.mvp.gov.ba/dobro_dosli_u_bih/drzavno_uredjenje/izvrsna_vlast/?id=273 (20.09.2022)

⁷⁷ Isto 60, str 93

imenovani u prвome sazivu ne mogu biti reimenovani. Sudije koje ћe biti imenovani nakon prvog saziva služiće do navršenih 70 godina života, izuzev ako podnesu ostavku ili budu s razlogom razriješeni na osnovu konsenzusa ostalih sudija.

d) Za imenovanja koja se budu vršila nakon isteka perioda od pet godina od prвih imenovanja, Parlamentarna skupština može zakonom predvidjeti drugačiji način izbora troje sudija koje bira predsjednik Evropskog suda za ljudska prava.

Ustavni sud ima isključivu nadležnost da odlučuje o sporovima koji se javljaju u odnosima između entiteta, između države i entiteta ili između institucija Bosne i Hercegovine.

Inicijativu za pokretanje spora pred Ustavnim sudom imaju:

- članovi Predsjedništva BiH,
- predsjedavajući Vijeća ministara,
- predsjedavajući ili zamjenik jednog od domova Parlamentarne skupštine BiH,
- jedna četvrтina članova jednog od domova Parlamentarne skupštine BiH i
- jedna četvrтina jednog od domova zakonodavnog tijela entiteta.

Sud Bosne i Hercegovine je uspostavljen kao nova državna institucija odlukom Parlamentarne skupštine BiH 2002. godine, kako bi se osiguralo provođenje nadležnosti Bosne i Hercegovine, poštivanje ljudskih prava i vladavine prava.

Odluke koje Ustavni sud donese bit će konačne i obavezujuće.⁷⁸

12.5. Nadležnosti i odnosi između institucija Bosne i Hercegovine i entiteta

12.5.1. . Nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine

Sljedeća pitanja su u nadležnosti institucija Bosne i Hercegovine:

- a) Vanjska politika.
- b) Vanjskotrgovinska politika.
- c) Carinska politika.

⁷⁸ Ustav BiH, Član VI, st.4.

- d) Monetarna politika, kao što je predviđeno članom VII.
- e) Finansiranje institucija i međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine.
- f) Politika i regulisanje pitanja imigracije, izbjeglica i azila.
- g) Provođenje međunarodnih i međuentitetskih krivičnopravnih propisa, uključujući i odnose sa Interpolom.
- h) Uspostavljanje i funkcionisanje zajedničkih i međunarodnih komunikacijskih sredstava.
- i) Regulisanje međuentitetskog transporta.
- j) Kontrola vazdušnog saobraćaja.

12.5.2. Nadležnosti entiteta

- a) Entiteti imaju pravo da uspostavljaju posebne paralelne odnose sa susjednim državama, u skladu sa suverenitetom i teritorijalnim integritetom Bosne i Hercegovine.
- b) Svaki entitet će pružiti svu potrebnu pomoć vlasti Bosne i Hercegovine kako bi joj se omogućilo da ispoštuje međunarodne obaveze Bosne i Hercegovine, s tim da će finansijske obaveze u koje je ušao jedan entitet bez saglasnosti drugog, a prije izbora Parlamentarne skupštine i Predsjedništva Bosne i Hercegovine, ostati obaveza tog entiteta osim ukoliko je ta obaveza neophodna za nastavak članstva Bosne i Hercegovine u nekoj međunarodnoj organizaciji.
- c) Entiteti će ispuniti sve uslove za pravnu sigurnost i zaštitu lica pod svojom jurisdikcijom, održavanjem civilnih ustanova za primjenu pravnih propisa, koje će funkcionisati u skladu sa međunarodno priznatim standardima uz poštovanje međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda, iz člana II ovog Ustava, i poduzimanjem ostalih odgovarajućih mjera.

d) Svaki entitet može također sklapati sporazume sa državama i međunarodnim organizacijama uz saglasnost Parlamentarne skupštine. Parlamentarna skupština može zakonom predvidjeti da za određene vrste sporazuma takva saglasnost nije potrebna.

12.5.3. Pravni poredak i nadležnosti institucija

a) Sve vladine funkcije i ovlaštenja koja nisu ovim Ustavom izričito povjerena institucijama Bosne i Hercegovine pripadaju entitetima.

b) Entiteti i sve njihove administrativne jedinice će se u potpunosti pridržavati ovog Ustava,

kojim se stavljuju van snage zakonske odredbe Bosne i Hercegovine i ustavne i zakonske

odredbe entiteta koje mu nisu saglasne, kao i odluka institucija Bosne i Hercegovine. Opšta

načela međunarodnog prava su sastavni dio pravnog poretku Bosne i Hercegovine i entiteta.

12.5.4. Koordinacija

Predsjedništvo može odlučiti da podstakne međuentitetsku koordinaciju u stvarima koje se

ne nalaze u okviru nadležnosti Bosne i Hercegovine predviđenim ovim Ustavom, izuzev ako

se u konkretnom slučaju jedan entitet tome usprotivi.

12.5.5. Dodatne nadležnosti

a) Bosna i Hercegovina će preuzeti nadležnost u onim stvarima u kojima se o tome postigne saglasnost entiteta; stvarima koje su predviđene u Aneksima 5 - 8 Opšteg okvirnog sporazuma; ili koje su potrebne za očuvanje suvereniteta, teritorijalnog integriteta, političke nezavisnosti i međunarodnog subjektiviteta Bosne i Hercegovine, u skladu sa podjelom nadležnosti

među institucijama Bosne i Hercegovine. Dodatne institucije mogu biti uspostavljene prema

potrebi za vršenje ovih nadležnosti.

b) U periodu od 6 mjeseci od stupanja na snagu ovoga Ustava, entiteti će početi pregovore

s ciljem uključivanja i drugih pitanja u nadležnost institucija Bosne i Hercegovine, uključujući korištenje izvora energije, i zajedničke privredne projekte.⁷⁹

⁷⁹ Ustav BiH, Član III

IV DIO: IZVRŠNA VLAST U PREDSJEDNIČKIM POLITIČKIM SISTEMIMA SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVA I REPUBLIKE TURSKE I RUSKE FEDERACIJE I FRANCUSKE (SLIČNOSTI I RAZLIKE)

13. Sličnosti i razlike komparacije Sjedinjenih Američkih Država i Republike Turske

Ono po čemu smo vršili komparaciju između ove dvije države jeste tip vlade, izvršna, zakonodavna i sudska vlast, te čemo u nastavku napisati glavne karakteristike obije države.

Po tipu vlade Republika Turska je država sa republikanskom parlamentarnom demokratijom, dok su Sjedinjene Američke Države Ustavom utemeljena savezna republika kao jaka demokratska tradicija.

Što se tiče izvršne vlasti, u Republici Turskoj, ona je rezervisana za Vijeće ministara koje imenuje predsjednik na prijedlog predsjednika Vlade, a u Sjedinjenim Američkim Državama Kabinet imenuje predsjednik uz odobrenje Senata.

Republika Turska ima jedinstveni pravni sistem građanskih i vojnih sudova, a sudska vlast je koncentrisana na Ustavni sud, Visoki žalbeni sud, Državno vijeće, i mnogi drugi manji vojni i građanski sudovi, a sudska vlast u Sjedinjenim Američkim Državama je podijeljena na Vrhovni sud koji ima devet sudija imenovanih od strane predsjednika iz savjetovanje i saglasnost Senata koji su doživotno na funkciji, Apelacioni sud Sjedinjenih Američkih Država i Džavni i županijski sudovi.

Zakonodavna vlast Republike Turske je Jednodomna Velika nacionalna skupština Turske, dok je izvršna vlast u Sjedinjenim Američkim Državama u rukama Kongresa koji se sastoji od dva doma: Senat i Dom zastupnika.

14. Sličnosti i razlike komparacije Ruske Federacije i Francuske

Prema navedenim tezama možemo zaključiti kako je postojanje polupredsjedničkog sistema uz činjenicu da je izvršna vlast u cjelini, prema Ustavu, centar političke moći i vlasti, osnovna ustavna značajka specifična za savremeni francuski politički sistem, koji je određen činjenicom da se predsjednik republike bira na neposrednim izborima od strane naroda, ali da

je vlada i dalje politički odgovorna Nacionalnoj skupštini, gdje je polupredsjednički sistem tako postao značajnim faktorom savremenog francuskog političkog sistema V republice, kako prije tako i poslije vladavine De Gaulla što se dogodilo zbog dva bitna faktora: prvog, prvesntveno ustavnog koji je i istovremeno i zbiljskog karatera koji je dalje vezan uz široke samostalne ustavne nadležnosti Predsjednika republike i ustavne odredbe da se o većini ostalih pitanja odlučuje pod njegovim predsjedništvom uz njegovu saglasnost na sjednicama Vijeća ministara i drugog političkog faktora koji je istovremeno i institucionalnog karaktera.

Vlada je u zbilji politički odgovorna Predsjedniku republike koji je stvarni gospodar izvršne vlasti.

Izvršna vlast, Kabinet, u Francuskoj je Vijeće ministara koje imenuje predsjednik na prijedlog predsjednika Vlade, dok je to u Rusiji „Vlada“ koja se sastoji od premijera, njegovih zamjenika i ministara, sve ih imenuje predsjednik, a premijera također potvrđuje Duma.

Sudska vlast u Francuskoj bazirana je na Vrhovni žalbeni sud (suce imenuje predsjednik na prijedlog Visokog sudbenog vijeća); Ustavno vijeće (tri člana imenuje predsjednik, tri imenuje predsjednik Narodne skupštine, a tri imenuje predsjednik Senata); Državno vijeće, a u Rusiji je to Ustavni sud, Vrhovni sud, Vrhovni arbitražni sud, a suce za sve sudove doživotno imenuje Vijeće Federacije na preporuku predsjednika.

Zakonodavna vlast Francuske je Dvodomni parlament koji se sastoji od Senata i Skupštine, a u Rusiji zakonodavna vlast je dvodomna Savezna skupština koja se sastoji od Gornjeg doma, (Vijeća Federacije) i Donjeg doma (Državne dume).

ZAKLJUČAK

Nakon istraživanja, analize i komparacije različitih političkih sistema došli smo do zaključka da se vlast vremenom, kao i svaki proces, mijenjala i prilagođavala društveno – historijskim okolnostima da bi danas došli do ovakvih jasnih definicija koje nam pomažu pri razumijevanju određenog nivoa vlasti i vrste političkih sistema koje obrađujemo. Kroz izradu ovog rada, u njegovom prvom dijelu, spoznali smo osnovne karakteristike izvršne vlasti koje je razlikuju od drugih nivoa, a to je da izvršna vlast predstavlja vrh vlasti u političkom sistemu na kojem se kreira politika i kroz koji se ta politika provodi. Osnovna funkcija ove vlasti jest izvršavanje zakona, koje u pravilu donosi zakonodavna vlast, odnosno donosi pravne akte potrebne za njihovo izvršenje, te donosi i propisuje kazne za prekšaje istih.

Drugi dio rada odnosi se na političke sisteme s posebnim akcentom na predsjednički politički sistem koji je u osnovi same teme. Analizom ovog sistema došli smo do zaključka da predsjednički politički sistem ima jasnu podjelu vlasti na izvršnu, zakonodavnu i sudsku, te svaka od njih ima svoje polje djelovanja gdje se ni jedna vlast drugoj ne upliće u posao ali se međusobno nadziru, da ne bi došlo do zloupotreba.

S obzirom da se u nastavku rada radi o komparaciji država koje imaju drugačije definisanu izvršnu vlast, sljedeći dio odnosi se na komparaciju, sam pojam komparacije i zašto, kompariramo države i njihove političke sisteme i nivo vlasti. Jasno je definisano da je komparacija neophodna za uviđanje sličnosti i razlika između država i njihovih političkih sistema i nivoa vlasti, ali i drugih komponenti koje se mogu komparirati kako bi se izvršila klasifikacija država. U ovom slučaju došli smo do zaključka da se komparirane države, ponajprije, razlikuju u tipu vlade, na primjer u republici Turskoj izvršna vlast je u rukama Vijeća ministara, dok je u Sjedinjenim Američkim Državama izvršna vlast u rukama Kabineta.

Takođe, došli smo do zaključka da izvršna vlast, iako se znaju tačni njeni zadaci, u svim državama ne funkcioniše na isti način, odnosno izvršiocu izvršne vlasti nisu predsjednici već i premijeri i ministri u Vladi.

Postoje dva modela za podjelu izvršne vlasti, kada su predsjednička i parlamentarna većina identične, jasno je da je premijer potčinjen predsjedniku. Međutim, i u ovom slučaju vlast predsjednika se ograničava činjenicom da ne kontroliše direktno mehanizme uprave i da mora da djeluje preko kabineta predsjednika vlade i ministarstva. Ovlaštenje za utvrđivanje političkog programa komandovanje unutar izvršne vlasti velikim dijelom se prenosi na

premijera, ali predsjednik zadržava moć da pravi pogodbe, potpisuje naredbe i učestvuje u odlučivanju o odbrani i vanjskoj politici. Vlast potiče direktno od naroda, što znači da je šef države, koga je izabrao narod, izvor i nosilac te vlasti.

Na kraju rada, obradili smo politički sistem Bosne i Hercegovine koja je po svom državnom uređenju bila jedinstvena država u svijetu. Zavisno od političkog sistema na čelu vlade može biti primjer ili predsjednik, dok su neke države hibridi, što znači da imaju i premijera i predsjednika u čiju kategoriju spada i Bosna i Hercegovina. Bosna i Hercegovina je sama po sebi unikatna zemlja jer ima tri Predsjednika (po jedan iz reda sva tri konstitutivna naroda) i premijera. Pored predsjedništva i premijera Bosna i Hercegovina ima i svoje ministre, dok svaki kanton ima, kojih ima deset u Federaciji, ima svoje ministre. Bosna i Hercegovina ima iznimno komplikovan politički sistem i glomazan administrativni aparat koji zahtjeva velika sredstva za njegovo finansiranje.

LITERATURA

1. Stone Alec,(1992) The Birth of Judicial Politics in France, Nee York: Oxford University Press
2. Almond Gabriel,(2009) Komparativna politika danas, Podgorica, Univerzitet Crne Gore: Fakultet političkih nauka
3. Caramani Daniele, (2013), Komparativna politika, Zagreb, Fakultet političkih znanosti
4. Deren-Antoljak Štefica, (1992) „Finski model predsjedničke vlasti”, Zagreb, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu
5. Duraković Nijaz, (2007), Uporedni politički sistemi, Sarajevo, Pravni fakultet
6. Festić Raifa, (1998),Opća historija države i prava, Sarajevo, Studentska štamparija Univerziteta
7. Gabrijel Almond; G. Bigenman Pael, Jr; Rasel A. Dalton; Kore Strom, (2009) Komparativna politika danas, (Politika u Sjedinjenim Državama, ostin Rejni i Tad Kauzer), Podgorica, Fakultet političkih nauka, Univerzitet Crne Gore
8. Gostović D. Dragan, (2006), „Izvršna vlast kao državna funkcija“, Beograd, Izdavačka kuća Altera
9. Hague Rod i Harrop Martin, (2014), „Uporedna vladavina i politika, Beograd, Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka
10. Komšić Jovan, (2000), „Teorije o političkim sistemima, „ - Demokratija i autoritarizam“ Beograd, Institut društvenih nauka
11. Kurtćehajić Suad, (2014), „Prilozi za politički sistem Bosne i Hercegovine“, Sarajevo, Futur art Sarajevo
12. Marković Ratko, (1980) „Izvršna vlast“, Beograd, Savremena administracija Beograd
13. Milanković- Vasović Ljiljana, (2017), „Izvršna vlast: vlada, ministarstva, državna uprava: zakoni i podzakonski propisi, osnovni instituti (položaj, sastav, izbor, nadležnosti i odgovornost) organizaciona struktura (ministarstva, uprave, direkcije, saveti, službe, radna tela)“ Beograd, Univerzitet u Beogradu- Pravni fakultet
14. Milardović Anđelko, (2014), „Uvod u politologiju“ Koprivnica, Sveučilište Sjever VŽ/KC
15. Branisalv T. Blagojević, (1985), Pravna enciklopedija, I i II, Hrvatska, Savremena administracija, Beograd, 1985.II
16. Rod Hague, (2013), „Uporedna vladavina i politika“, Beograd: Fakultet političkih nauka

17. Sadiković Elmir, (2019), „ Subnacionalni konstitucionalizam i demokratija“ Sarajevo, Fakultet političkih nauka
18. Sadiković Elmir, (2014), „Evropa regija- Kohezijska politika Evropske unije i Zapadni Balkan“ Sarajevo, Šahinpaši
19. Sokol Smiljko, (1988), „Organizacija vlasti: političke ideje, ustavni modeli, zbljia“, Zagreb, Narodne novine
20. Sokol Smiljko, (1971), „Ustavne značajke savremenog francuskog političkog sistema“, (Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/115247>)
21. Šiber Ivan, (2007), „Političko ponašanje“, Zagreb, Politička kultura
22. Todd Landman, (2008), „Issues and methods in comparative politics: an introduction“, 3rd ed., Taylor & Francis e-Library
23. Zgodić Esad, (2015), „O državama“, Sarajevo: Fakultet političkih nauka

Linkovi

1. <https://rm.coe.int/168071a9f7>, „Local and regional democracy in Turkey", (03.05.2022)
2. "Dužnosti i ovlasti" . www.tccb.gov.tr. Predsjedništvo Republike Turske, (03.05.2022)
3. "Turski ustav" . www.anayasa.gov.tr. Anayasa Mahkemesi, (03.05.2022)
4. <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=62811>, Turska (20.05.2022)
5. <https://hrcak.srce.hr/file/56553>, „Savremena komparativna politika: kako strukturirati znanje?“, Mirjana Kasapović, (01.06.2022)
6. https://www.jncpasighat.edu.in/file/ppt/pol/presidential_form_government.pdf, Presidential form of government, Putoli Langkham (05.06.2022)
7. https://www.academia.edu/19753863/PREDSJEDNI%C4%8CKI_SISTEM , Miodrag Gligić, (05.06.2022)
8. https://www.academia.edu/19753863/PREDSJEDNI%C4%8CKI_SISTEM Predsjednički sistem, Miodrag Gligić, (17.06.2022)
9. <https://www.politicalsciencenotes.com/articles/political-system-meaning-and-characteristics-of-a-political-system/356> (22.06.2022)
10. Hrvatska enciklopedija,mrežno izdanje, <http://www.enciklopedija.hr/> , Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 1999- 2009 (20.06.2022)

11. https://www.ustavnisud.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bosna_i_hercegovina.pdf - Ustav BiH (20.09.2022)
12. <https://bhconsulate.org.ua/hrv/bosniya-i-gertsegovina-7518899/politichna-sistema/>
Počasni konzulat Bosne i Hercegovine u Ukrajini, (20.09.2022)

Naziv odsjeka i/ili katedre:	<u>Politologija- Upravljanje državom</u>
Predmet:	<u>Izjava o autentičnosti završnog rada</u>

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime:	<u>Šejla Kršić</u>
Naslov rada:	<u>Izvršna vlast u predsjedničkim političkim sistemima</u>
Vrsta rada:	<u>Završni magistarski rad</u>
Broj stranica:	<u>80</u>

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Potpis